

zise

Toldhistorisk Tidsskrift

Nr 1

1989

12 årg

Zise, også cise og sise, er på ældre dansk den folkelige betegnelse for accise.

Før o. 1660 omfatter accisen en broget buket af forbrugsafgifter og forhøjelseshold. Herefter betegner accisen officielt kun en havneafgift, mens forbrugsafgifterne benævnes konsumtion. I den folkelige bevidsthed hang betegnelsen accise imidlertid fast ved forbrugsafgifterne og anvendes synonymt med konsumtion (jf. "accisebod").

Medlemskab af Toldhistorisk Selskab tegnes ved henvendelse
til Toldhistorisk Selskab, Amaliegade 44, 1256 København K.
Kontingentet er 48 kr årligt for enkeltpersoner, 500 kr for institutioner og firmaer.
Biblioteksabonnement på ZISE koster 48 kr pr årgang og tegnes sammesteds.
ZISE udsendes tre gange årligt med ca 40 sider pr hæfte.

ZISE - Toldhistorisk Tidsskrift, er medlemsblad for Toldhistorisk Selskab,
stiftet den 24. oktober 1977. Bestyrelsen består af følgende medlemmer:

Tolddirektør C.A. Nielsen (formand)
Sognepræst Arne Hægstad (næstformand)
Toldkontrollør Gunnar Jakobsen (sekretær)
Kontorfuldmægtig Karin Christensen, Frederikshavn (kasserer)
Dr.phil. Anders Monrad Møller (redaktør)
Vicedirektør Kaj Elkrog
Toldassistent I Aage E. Hansen, Padborg
Departementschef Rene Mikkelsen

Manuskripter der ønskes optaget i ZISE sendes til redaktøren Anders Monrad Møller, Grønnemose Allé 18, 2400 København NV eller sekretæren Gunnar Jakobsen, Toldhistorisk Selskab, Amaliegade 44, 1256 København K.

Manuskripter bør - om muligt - være maskinskrevne, med ekstra linieafstand og en margen på ca 6 cm.

Forslag til illustrationer og billedtekster må meget gerne medsendes. Redaktionen påtager sig intet ansvar for indsendte manuskripter, og forfatteren bedes derfor beholde en kopi.

Forside: Se side 6
Bagside: Se side 16

Beredne gendarmmer, stabssergent C.L.Kjær, sergent Th.N.Feddersen og gendarm N.Petersen (1919).

41 3/4 år i grænsegendarmeriets tjeneste

af Lars Andsager

Når man er et barn af den grænse, der fra 1864 til 1920 var skellet mellem vort land og Tyskland, og har levet sin barndom og ungdom ved denne tvangsgrænse og mellem de mennesker, der var sat til at bevogte den, er det forståeligt, at man efterhånden fik lyst til at skabe sig en stilling som grænsevogter. De naboer, som mine forældre kom hyppigst sammen med, var gendarmmer. Dagligt kom de i vores hjem, nogle af dem købte deres sødmælk desfordemlest 10 øre pr. liter. Hus med have havde de alle. Skulle de have tørv hjem fra Bastrup mose eller træ fra skoven, lånte de gerne heste og vogn. Rede penge betalte de aldrig med, lønnen var karrig. Til gengæld gav de i høsten en hjælpende hånd.

På Bastrup mark var der stationeret tre sergenter eller gendarmmer samt en oversergent. Fra 1905 til 1920 hed denne Chr.Kjær. Det var en herre, der selv var hjemme, en af oberst Marchers tro elever. Dengang boede der kun to fruer på Bastrup mark, den ene var skolelærerens frue, den anden var fru Kjær, ellers var det fornavn på bøndernes koner, men gendarmernes var madammer. Det var oversergent Kjær og min fader, der var enige om, at jeg skulle være gendarm. Da jeg i 1913 havde aftjent min værnepligt, skulle jeg fremskaffe en forholdsattest. Det var jeg ikke så begejstret for, idet en væsentlig del af min soldatertid var gået med at skrælle kartofler og vaske op. Nu var jeg ikke så sikker på, at dette talte med,

når regnskabet som en dygtig soldat skulle gøres op. Det blev da også kun til, at jeg var en brugbar soldat, men som et plaster på såret var føjet til: "han er ædruelig, ordentlig og pålidelig". Attesten var underskrevet af min kompagnichef, kaptajn Porsdal. Denne forholdsattest blev så sammen med en af oversergent Kjær forfattet ansøgning i december 1913 af mig afleveret på gendarmeriets kontor i Kolding. Her fik jeg at vide, at der ingen mulighed var for ansættelse de første par år, idet korpset, der oprindeligt var på 120 mand, skulle reduceres til 100. Det tog jeg nu ikke så tungt på, var nærmest ligeglad.

Jeg kan godt forstå min faders bestræbelser for at få mig ansat i gendarmeriet. Vi var ni søskende, jeg den ældste. De efterfølgende to piger kunne giftes bort. Jens Peter havde taget realeksamen og skulle gå handelsvejen. Nr.5, Carl, var lige konfirmeret, så når han fik mig anbragt, var der fred nogle år.

1914 kom krigen. Jeg blev indkaldt den 1.august og lå inde til 17.august 1915, atter indkaldt 13.januar 1916, hjemsendt 30.marts. Nu var jeg godt ked af soldatertjenesten og henvendte mig på gendarmeriets kontor om mulighed for ansættelse. Den 13.juli 1916 kom meddelelsen om, at jeg fra 1.august 1916 var antaget til tjeneste som gendarm.

Ung gendarm i Vedsted

Den 1.august rejste jeg sammen med min far til Kolding, meldte mig på gendarmeriets kontor, blev iklædt gendarmeriets uniform og fremstillet for oberstløjtnant Rømeling og fik et par formanende ord med på vejen. Han udtalte bl.a.: "unge mand, nu er De blevet grænsegendarm, og De skal vide, at såfremt alt kan gå med det gode, kan meget gå; men kan det ikke det, kan intet gå!".

Det kneb med at få en uniform, der kunne passe så lille en størrelse af menneskeheden, højde 166 cm, vægt 122 pund,

L.P.Andsager som ung gendarm (1917).

så jeg fyldte ikke meget i tøjet, de afgående sergents uniform skulle jo slides, den gang måtte intet gå i svang. De fleste gamle gendarmere var større og sværere, og så måtte man have den til mig bestemte uniform omsyet. Een fik jeg, der passede så nogenlunde, men jeg måtte hen til en skrædder for at få benklæderne oplagt, de øvrige tre sæt tøj, jeg skulle udrustes med, ville senere blive tilsendt. Desuden bestod udrustningen af to kapper, en paletot og en regnfrakke, desuden af en karabin, model 1867, og en sabel. Alt tog sin tid. Jeg havde aftalt med min

fader, at vi skulle mødes hos en restauratør Lindgren, men da jeg hen på eftermiddagen ankom dertil, meddelte denne, at min fader var taget hjem, det ville han ikke vente efter. Jeg havde på kontoret fået meddelelse om, at jeg skulle rejse til Vedsted st., der var en til at vise mig tilrette, og der ville lønnen for august måned blive mig udbetalt. Men jeg var den lykkelige indehaver af 1,50 kr., så jeg stod uden midler til at rejse til Vedsted, desuden var jeg skrupsulten. Jeg forklarede Lindgren min nød, han lånte mig straks 10 kr., så var den elendighed klaret.

Ankommet til Vedsted st. blev jeg modtaget af sergent Poul Jørgensen, hos hvem jeg skulle bo for 50 kr. om måneden.

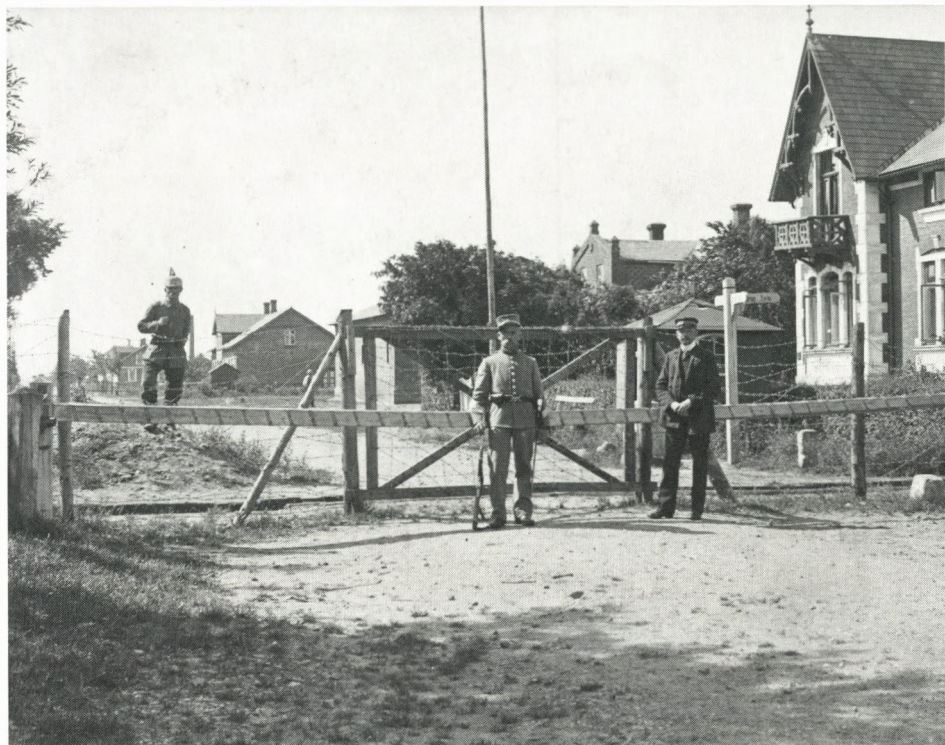
Da den mig udbetalte lønning androg den svimlende sum af 71 kr., var det just ingen glimrende forretning at blive tjenestemand, især da den daglige tjeneste var 9½ time. Fridage var et ubekendt begreb, men fire dages orlov om året kunne tilstås. Når kosten var betalt, var der 21 kr for 294 tjenestetimer, ca. 8 øre i timen. Efter fem måneders forløb steg lønnen med 4 kr.; disse 4 kr var i fem måneder blevet afdraget og indsat på en konto som garanti for beskadigelse eller manglende uniformsgenstande, såfremt en gendarm skulle blive ked af tilværelsen og søge sin afsked. Men efter otte års tjeneste, når gendarmen blev udnævnt til sergent, udbetaltes de 20 kr, men uden renter.

Overgendarm Chr.Bahr foran den gamle kro i Vedsted. Officeren til højre var udstationeret ved grænsen på grund af krigen (1918).

Jeg var blevet tildelt 7. underofficerskreds, station Egebæk, lederen var oversergent Chr.Bahr. Han havde i sin ungdom været stationeret på Bastrup mark, var her blevet gift med en datter af den derværende lærer Andersen og var således kendt med min slægt, hvorfor jeg blev vel modtaget. Da hans hustru var afgået ved døden, boede han i Egebæk kro. Han var en jovial mand, men trods det, sad den gamle militære ånd i ham, han forstod at holde sine undergivne tre skridt fra livet. Stor, tyk og doven var han, nattjeneste holdt han ikke af, særlig ikke om vinteren. Det var ikke hvert år, han stod af sin seng en vinter nat for at inspicere. Et lille træk om ham skal fortælles. En nat havde min gode kammerat, Peter Christensen, anholdt en

kone fra Hvidding, "Store Marie" kaldet, hun var professionel smugler. Da hun i nattens mørke rendte fra Christensen, alarmerede han Bahr. Denne kom i tøjet, gik ind i en ved kroen værende plantage, tændte sin pibe og satte sig i ro og mag på en bænk, så kunne andre søge efter Store Marie. Efter en times forløb gik Bahr med en rolig samvittighed hjem og krøb i seng, lidet anende, at under bænken lå Store Marie. Da Bahr var forsvundet, gik Marie over grænsen med sine smuglervarer og fortalte de tyske toldere, at hun havde været døden nær af gasforgiftning, sådan havde den gamle lukket op for gassen. Hun havde sluttet sin beretning: "Det var en stræng tur at ligge musestille under en bænk med en utæt gasbeholder

Grænsen ved Vedsted. Afspærringen skyldtes verdenskrigen (1918).

over hovedet, han er sgu usund, pil-rådden!''.

Min første anholdelse i Egebæk var den tyske stationsforstander. Han havde på Koby hede skudt et rådyr, som skulle smugles over grænsen, et supplement til den sparsomme ration af fødevarer. Stationsforstanderen fik en bøde for ulovlig jagt og en for forsøg på smugleri. Rådyret blev solgt på auktion. Dette gav forøvrigt anledning til en del avisskriverier, idet det var ulovligt at handle med rådyr i fredningstiden. En mand i Ribe købte dyret og var så klog at invitere mig til at del tage i spisningen. Jeg fik så meget sprut, at de seks kilometer hjem var besværligt.

En anden gang anholdt jeg en i Egebæk boende mand, Gamle Jas, han kom med en sæk på nakken. På min forespørgsel om sækkens indhold oplyste han, at det var en kanin, der skulle til bedækning hos en tysk tolder, der havde et kaninstutteri, men i det samme begyndte den i sækken værende gris at skringe. Så måtte Jas indrømme, at han havde solgt grisen til en tysk jernbanemand. Så røg den fortjeneste, og Jas fik en klækkelig bøde.

Et andet træk skal anføres. Umiddelbart op ad grænsen lå en gård. Manden var slagter og gårdmand og han var smugler i stor stil. Fra hans stald og til grænsegrøften var der kun tre meter. Mången gang havde gendarmene og tolderne posteret sig således, at de kunne overvåge hans færden. En aften kom han ud af stalden med en stor kasse. Da han så gendarmen, smed han kassen og gik ind i sin kostald. Nu havde man ham. Gendarmen bar kassen over på toldstedet, tilkaldte kontrolløren, og med spænding fik man den godt tilsømmede kasse åbnet. Stor var de to grænsevogteres forbavselse, da det viste sig, at indholdet var hestegødning. Det var jo lovligt at fragte sin gødning ud i sin have på denne måde.

En af de gamle gendarmere, jeg kom til at forrette tjeneste sammen med, hed Jens Aller. Han var gift med en datter af afdøde

Oberstløjtnant E.A.v.Rømeling, chef for grænsegendarmeriet 1900-1919 (1919).

oversergent Bothmann. Denne var 1864 som gendarm kommet til Bastrup mark, hans enke boede hos familien Aller, og da hun hørte mit navn, dukkede et minde op i hende, hun udbød på sit gebrokkne dansk:

''Din mor er en skitten kvinde, den ville i 64 ikke sælge mig mælk, fordi jeg var holstener!''.

Jeg søgte at forklare hende, at det måtte have været min oldemor, men det kunne og ville hun ikke forstå. Denne lille tildragelse fortæller os en hel del om, hvilke forhold de gamle holstenske grænsegendarmere måtte leve og virke under ved Kongeågrænsen. Jeg har i min barndom og ungdom kendt adskillige af dem, idet

de, da de blev pensioneret, blev boende i nærheden af grænsen. De fleste af dem lærte aldrig at tale rigtigt dansk.

Grænsegendarmeriet var i grunden et mærkeligt korps. Det var et militært organiseret told-politi, og, når det kom til stykket, hverken det ene eller det andet. Oberstløjtnant Rømeling var af en helt anden stobning end oberst Marcher, mere embedsmand end militærperson. Det samme var tilfældet med korpsets næstkommanderende, Kaptajn Koefoed i Ribe, men den gamle militærand sad i mange af de ældre sergenter og oversergenter. Man holdt på værdigheden. I politisk henseende var de fleste højremænd, som det dengang hed. De skulle simpelt hen være det, fordi chefen fandt, at det var under en gendarms værdighed at være venstremænd. En ung gendarm Larsen blev således omstationeret fra Hejls til Basstrup skov, fordi han ved et sognerådvalg havde stemt venstre.

Der er visse træk fra ens barndom, man aldrig glemmer. Jeg husker tydeligt folketingsvalget 1901, da venstre kom til magten. Dagen efter valget stod min fader ude på vejen, da to sergenter, Sekuns Andersen og Johansen, gik forbi. Far råbte da: "Hurra, de danske vandt" - det varede år, før de glemte denne fornærmelse.

Et andet træk fra den tid vil jeg anføre. Jeg kom sammen med min far ind til Puncé Nis, ejeren af Vamdrup kro. Derinde sad en kreaturhandler Bojum fra Vamdrup. Han havde fået adskillige punce, og da der kom to gendarmere ind på kroen, udbød han: »Vi vil Fanden revneme ingen revnet grundlov ha!« - de to gendarmere forlod straks kroen.

Ved min ansættelse i 1916 var det politiske tryk fra overordnede faldet bort, men de ældre var stadig højremænd. Blandt de yngre var en del radikale. Jeg kender ingen, der var socialdemokrat.

1. oktober 1917 blev korpsset udvidet med 50 nye gendarmere, de fleste var solide folk, der gik ind i korpsset for at skabe

sig en livsstilling. Samtidig udnævntes en sergent til bereden i hver af de syv underofficerskredse, de foretog efter oversergentens nærmere ordre inspektion, ellers forrettede de almindelig vagtjeneste. I 7. kreds udnævntes sognerådsformand, sergent Frederiksen i Hømlund, en fin og fredelig mand.

1919 tog oberstløjtnant Rømeling sin afsked, han afløstes af greve, oberst Moltke. Det var en fejl, at han ikke var født 100 år før. I nogle år havde han været chef for Det vestindiske Gendarmeri. Efter hans mening begyndte menneskeheden ved officersstanden, det eneste, han manglede, var grevskabet, som antagelig lå på månen, afholdt blev han aldrig. Selvfølgelig måtte der en hårdere hånd til at lede så mange unge, men hans militære anskuelser passede dårligt til statstjenestemænd, især hans misbrug af de militære straffe. Det højnede just ikke gendarmeriet i befolkningens omdømme, når en gendarm blev indsat i arresten for en tjenesteforseelse. I 1934 faldt han for aldersgrænsen og levede som en falden storhed som pensionist i Tønder.

I efteråret 1918 sluttede verdenskrigen med Tysklands kapitulation. Dermed blev der udsigt til Sønderjyllands genforening med Danmark, men inden det skete her-randt 11 år. Snart tog smuglerierne fat. Selv om alt var rationeret i Danmark, viste det sig, at når der kom købere, der kunne og ville betale en overpris, var der varer nok. Penge havde sønderjyderne nok af. Selv om den tyske mark faldt i kurs i forhold til den danske krone, var det et købedygtigt publikum, der søgte over grænsen. Så længe det var livsformødenheder til den enkelte familie, blev der set gennem fingrene med de små lovovertrædelser. Men sønderjyderne vendte hjem fra krigen, det kneb med at komme i gang med arbejdet efter års fraværelse, ved smugleri var der penge at tjene, så det tog om sig. Man prøvede med militær ved grænsen, men soldaterne ville også nok tjene en skilling eller en pakke tobak, så

mangen een lod smuglerne løbe mod en lille erkendelse eller med en venlig omfavelse af et skønt pigebarn. Man foretog da en udvidelse af gendarmeriets personale. Den 21.februar 1919 ansattes 284 mand, de fik 112,50 kr om måneden i løn og betalte 93 for kost og logi. Selvfølgelig kunne staten ikke få kvalificeret personale til den betaling. De, der ansattes, var ofte straffet i tjenesten, selvfølgelig ikke alle. Medens man før i tiden helst ansatte unge fra grænseegnen, var det nu folk fra alle landets egne, som lod sig ansætte for at få en oplevelse og slippe for yderlig indkaldelse til militærtjenesten. Det var just ikke alle af Vorherres de bedste børn, der blev sat til at vogte grænsen. Jeg husker en gendarm,

der meldte sig til oversergent Bahr som "organiseret smede- og maskinarbejder, for tiden grænsegendarm" - nå, han blev også kun en tid, blev afskediget for drukkenskab og slagsmål. I Egebæk blev to gendarmers anholdt med 80 cykleslanger, som skulle smugles over grænsen. Ejeren af Klobygård var storsmugler, der blev derfor sat gendarmers til at passe på ham. Det gik udmærket, for de to gendarmers var brødre, lærersønner, de tog ved lære af Klobymanden og tjente flere penge, end han gjorde. Så blev de uenige og meldte hverandre. De fik alle nogle dage i arresten i Ribe, men gendarmene havde tjent så meget, at de kunne købe en landejendom.

De gamle oversergenter magtede ikke

De fire distriktsøfficerer, fra venstre A.S.Ørsted Petersen, Th.A.R.Christensen, Aage Malling-Jacobsen og J.E.Stahr.

at lede så mange folk. I 7. underofficerskreds var der 14 mand, nu blev der 50. Ti dage efter deres ansættelse traf sergent Lindhøj, der var blevet næstkommanderende, to gendarmere, som man havde glemt at sætte til tjeneste. Samtidig med udvidelsen af styrken, blev grænsen inddelt i 16 afsnit med en leder og en næstkommanderende. De gamle syv oversergenter udnævntes til stabssergenter - fra syv overordnede stillinger blev der således 32. Denne masseudnævnelse til lederstillinger havde uheldige følger, nogle af dem magtede ikke at lede andre, idet de havde svært ved at vejlede dem selv. Når dertil kom de mange urolige hoveder, der var blevet ansat, og at en del af de nye gendarmere var deres foresatte langt overlegne i intelligens, forstår man, at der stadig var gnidninger indenfor korpset. Den 1.februar 1920 ansattes ydelig 120 nye gendarmere, så styrken kom op på 554 mand. Dertil kom chefen, næstkommanderende og fire løjtnanter. Disse fire var: Ørsted Petersen, Stahr, Christensen og Malling Jakobsen, et kønt firkløver.

Ørsted Petersen var oprindelig landmand og havde været en del år i Rusland. Hos ham var ånden redbon, men kødet skrøbeligt. Han var et af de mennesker, der skulle ledes og køres i stramme tøjler. Efter opfordring søgte han i 1945 sin afsked med pension.

Løjtnant Stahr blev afskediget som umulig, under besættelsen blev han skudt af modstandsbevægelsen som stikker.

Løjtnant Christensen var rent ud sagt et fjols, blev afskediget, dernæst skotøjshandler i Gråsten. Da denne forretning ikke ville gå, blev han missionær på Fyn. Han er død for adskillige år siden.

Malling Jakobsen boede i Kollund og var oprindelig mejerist. Der skulle han være blevet. En værre tyran har aldrig været ansat i gendarmeriet, han var uopdragen, huserede med sit personale, som var det skoledrenge, og ikke mindst med de ældre vagtmestre. Nå, efterhånden

er gassen gået af ham, han afgik med pension den 30.juni 1964.

Senere ansattes kaptajn S. Madsen som distriktsleder i Sønderborg. Han forstod at gøre sig agtet og respekteret, bor i Kollund, hvor han har bygget sig et hus.

Som før nævnt kom jeg den 1.august 1916 til at bo hos sergent Jørgensen, men da denne 1.december samme år ansattes som toldbetjent ved Vedsted toldsted, og dér flyttede ind i toldvæsenets tjenestebolig, måtte jeg søge et andet sted at bo. Ved Jørgensens afgang afløstes han af gendarm Peter Christensen fra Vejstrup. Vi lejede et værelse sammen i toldvæsenets tjenestebolig ved Vedsted station og fik forplejningen ved en sergent Petersen, som i sin tid havde været tjenestegørende på Bastrup mark. Hos ham spiste vi så til sommeren 1917, men da det var for besværligt for fru Petersen med tre gendarmere, der ikke kunne spise sammen på grund af tjenesten, og da Petersen desuden havde tre sønner - de to gik på Statsskolen i Ribe, den tredje i Egebæk skole - blev vi opsagt og kom nu til at bo hos en fru Poulsen, hvis mand havde været toldbetjent, som var død i en forholdsvis ung alder. Det var dog datteren Magdalene, 36 år, der stod for madlavningen. I 1918 blev Christensen gift, men jeg blev boende hos fru Poulsen til august 1920. Jeg fik en ualmindelig god behandling, gik som en søn af huset. Jeg vil altid mindes de to med kærlighed. Fru Poulsen er forlængst vandret heden, Magdalene rejste til U.S.A., hvor hun blev gift.

Flytning med grænsen

5.maj 1920 rykkede korpset ned til den nye grænse, men en del af personalet forblev ved Kongeågrænsen til 8.november for at hævde den gamle toldgrænse, idet der i Sønderjylland henlå store spekulationslagre af alle mulige slags, som ventede på, at toldgrænsen skulle flyttes sammen med landgrænsen, nu måtte man til at toldberigtige disse varer. Jeg

Distriktsofficer med fire ordonnanser. Gendarm K.A.Sørensen og K.G.Pedersen, kaptajn Aa.Malling-Jacobsen, gendarm I.P.Nielsen og N.Pedersen (1921).

var en af de gendarmere, der forblev ved den gamle toldgrænse til 8.november. Jeg skulle ved den nye grænse stationeres i Nørremølle ved Rudbøl, men søgte i løbet af sommeren omstationering til østkysten og blev tildelt 1.afsnit med station i Skelde. Ved ankomsten dertil blev jeg modtaget af afsnittets næstkommanderende, sergent Lindhøj, og fik anvist kvarter på Spar Es, der ejedes af kroeger Thomas Jakobsen og hustru Grethe. Det var to ældre mennesker. Thomas var invalid, sad hele dagen på en stol, hvorfra han ved egen hjælp ikke kunne rejse sig. Også hans fingre var misdannede af ledegigt, men trods sine smerter og hjælpeløshed var han i besiddelse af et godt gemyt, især når vi gendarmere spillede kort med ham. Til hjælp i kroen havde de deres to døtre, Cecilie og Sofie. De var alle flinke og rare men-

nesker. - Foruden mig var der fire andre gendarmere, der boede på kroen, nemlig Hansen, Mikkelsen, Sundal og Emil Jessen. Forplejningen, vi fik på kroen, var god, og kammeratskabet godt.

1.afsnit lededes af stabssergent Andersen, i daglig tale kaldet »Sekuns«, fordi han i tide og utide anvendte dette ord. Han var af den gamle skole, men ellers i enhver henseende en respektabel mand, selv om han til tider takserede sig selv og sin stilling lovlig højt. I mange år havde han boet nabo til mine forældre, så når vi var ene, lød det ofte: »Ser du Sekuns Lars Andsager«. - Andersen var født 1862, afgik fra korpset i 1926 og døde i Kolding 1935.

Som distriktsleder havde vi løjtnant Christensen. Han var ikke almindelig, boede i Rinkenæs, og man havde været

så flot på det at udstyre hver distriktsleder med syv beredne gendarmere, et flot syn, når disse ungdommelige løjtnanter kom ridende med hele deres stab af oppassere. Nå, siden fandt man dog ud af, at to oppassere var nok. Da hestene blev afskaffet, og de blev motoriseret, blev oppasserne ikke alene chauffører, men også havepassere m.v.

Kaptajn Madsen mente, at disse oppassere var en del af hans lønning.

Nå, men tilbage til løjtnant Christensen. Jeg husker engang, at jeg under en tjenestetur af en fisker ved Kobbelskov købte fire røgede sild, og anbragte to i hver kaplomme. Men da jeg traf løjtnant Christensen, var papiret i den ene lomme at se. Selvfølgelig skulle han vide, hvad jeg havde i lommen, det kunne jo være statshemmeligheder. Jeg oplyste ham om, at det var røgede sild, og han udbød da: »Nu har jeg aldrig kendt magen!« Hvortil jeg bemærkede, at magen til dem var i den anden lomme. En sådan forseelse kunne ikke gå upåagtet hen, han henvendte sig til Sekuns Andersen desangående, sluttede sin klage med at sige: "Manden kan være god nok, men han har så mange unoder!".

Jeg tror, han havde den rette forståelse af min åndelige habitus.

En anden gang traf jeg løjtnanten under en tjenestetur. Han agtede at se min tjenstedagbog, hvorfor vi skulle til mit kvarter på Spar Es. Velærværdigheden red foran, jeg kom traskende bagefter. Det gik for langsomt. Han spurgte, om jeg ikke kunne gå hurtigere, dette benægtede jeg. Så stod han af hesten og lod mig ride. Jeg lod den strække ud, alt hvad den orkede, kom til Spar Es, fik Sundal til at holde ved kulen, mig op på loftet, fik fat i dagbogen og indført de to sidste tjenesteture, før løjtnanten arriverede. Så jeg klarede den sag, det gjaldt jo også Danmarks ve og vel.

Den 1.april 1921 udnævntes jeg til korporal i Grænegendarmeriet. Det var

efter en ny forordning. Efter den gamle var man gendarm i otte år, hvorefter man udnævntes til sergent. Denne udnævnelse var forbundet med et løntillæg.

2.april 1921 blev Marie og jeg viet i Vester Vedsted kirke. Vi havde ved rentier Asmus Boisen, Skelde Kobbøl, lejet et værelse, ca 16 m². Der var stengulv; et chatol, sofa og bord skulle blive stående, så vort eget møblement bestod af en seng og mit gamle skrivebord, som jeg havde købt desformedelst 25 kr. Vi fik også rådighed over et brændselsrum, som blev anvendt til køkken. Kogning fandt sted ved hjælp af primus og et petroleumsapparat. Hele herligheden kostede 30 kr om måneden, så det var under primitive forhold, vi startede vort ægteskabelige samvær. Asmus og Marie Boisen havde haft en lille landejendom. De levede nu et sparsommeligt levned af deres lille kapital. De var flinke, gamle mennesker. Asmus spillede ofte på et lille orgel. Jeg sang og udtalte mig altid beundrende over hans smukke spil. Han fandt selvfølgelig, at jeg sang glimrende, særlig, når jeg svang mig op i de høje toner. Det må have lydt frygteligt for musikalske øren. - Disse boligforhold kunne selvfølgelig kun være midlertidige. Hen på sommeren var vi så heldige at få en mindre lejlighed ved husmand Jørgen Thomsen, Skelde Kobbøl. Det var en lilleputlejlighed, men en lejlighed var det, en stue på ca. 9m², i soveværelset var der plads til én seng og mit skrivebord. Så var der et køkken med komfur. Der var egen indgang til lejligheden, så nu havde vi da et hjem, selv om det var småt. Af Mariæ fader fik vi foræret en buffet, bord og fire stole.

Min tjeneste var patraille langs stranden mellem Dynt mark og den vestlige udkant af Kobbelskov. Det værste ved denne tjeneste var, at på strækningen skulle vi være på bestemte tider på nærmere fastsatte steder. Denne forordning havde den fordel, at inspektionen vidste, hvor de kunne træffe den tjenstgørende gen-

darm. At befolkningen var fortrolig med denne regelmæssige tjenestegang, er en selvfølge. Var vi ved Kobbelskov kl.9, skulle vi være ved Dynt Kl.11. Jeg forsøgte flere gange at gøre Sekuns Andersen den uheldige tjenesteordning begribelig, men efter en del udenomssnak måtte han indrømme, at der skulle tages hensyn til løjtnanten.

Hen på sommeren fik jeg den såkaldte "dampertjeneste", fjorddamperen fra Sønderborg til Høruphav og Kegnæs. Den sejlede tre dage om ugen, hver formiddag og eftermiddag og anløb Skeldebro både på udturen og hjemturen. Jeg skulle således cykle fra Skelde Kobbelt til Spar Es fire gange, det regnedes for fem timers tjeneste. Desuden skulle jeg forrette tre timers nattjeneste. Det blev således fem gange i et døgn, jeg skulle stille til tjeneste. Det blev jeg snart ked af og søgte omstationering til Egersund, men det blev der ikke noget af. Derimod blev jeg den 1.april 1922 omstationeret til Dybbøl sogn, 2.gendarmeriafsnit, Høruphav, leder Lindhøj, næstkommanderende var K.Rimmer. Grunden til omstationeringen var, at der skulle foretages en udvidelse af gendarmeriets bevogtningsområde, idet kyststrækningen fra Sønderborg til Ballebro nu skulle bevogtes af gendarmeriet. Der-til blev tre mand stationeret i Sottrupskov, tre på Arenkiel og tre på Dybbølmark. Sergeant Johan Frederiksen, gendarm Christensen og jeg fik kyststrækningen fra skibsværftet til Sandbjerg slot.

Vi kom til at bo på kroen Bøgely, hvor vi fik tre værelser. En gammel tysker, Jakob von Barm, bestyrede kroen. Han var noget af en original, havde ført en omtumlet tilværelse, kromand, fisker, ålehandler m.v. Alt var gået skævt for von Barm, fordi han havde drukket for mange punce. Men det var hans kones skyld, mente han, hun kunne have ladet ham være i fred, så var han ikke blevet gift. Han sluttede altid sin klage med: "Jeg havde min gamle mor i Flensborg og de

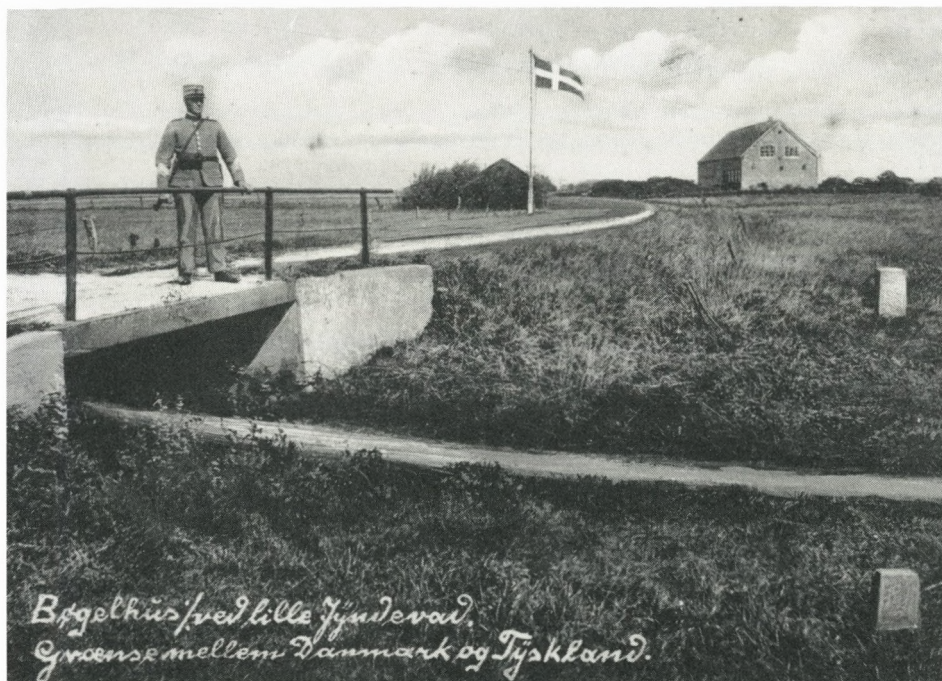
offentlige piger, hvad skulle jeg med en kone efter!"

1.april 1922 udnævntes jeg til sergent og 12.maj blev vores dreng født på Bøgely. Han blev døbt i Dybbøl kirke med mine forældre og svigerfar som faddere.

15.marts 1923 flyttede vi fra Bøgely til Dybbølmark, hvor der var opført en tjenestebolig til to familier. Vores lejlighed bestod af to stuer, køkken og spisekammer. På loftet var der soveværelse, kælder under hele huset. Vi kom til at bo sammen med sergent Johan Frederiksen, f.1878. Sindelaget var godt i ham, men han var uligevægtig og misundelig, når der ikke toges hensyn til ham. Han blev senere vagtmester II i Bov, hvor han døde 1939. Da Frederiksens flyttede ud af tjenesteboligen, kom vi til at bo sammen med gendarm Jensen, kaldet "Kolik Jensen". Hans moder sagde engang til mig, at jeg skulle være god ved hendes søn, for han havde en streng plads, underforsøet: en rigtig gal kælling til kone. De fik efterhånden seks børn.

Årene på Dybbøl sneg sig hen, tjenesten var uinteressant, denne evige patrouillering langs strandkanten, hvor der hverken var vej eller sti. Den eneste oplevelse var at tale med beboerne på vigilanceruten, de var flinke og imødekommende. Det, der gjorde tjenesten trivial, var det forbandede punktsystem, hvor vi som i Skelde skulle være til bestemte tider. Nå, efterhånden snød vi os fra en del af dem, især den på Surlykhage.

Det er altid et minus ved tilværelsen som tjenestemand, når man ingen agtelse har for sine overordnede. Vagtmester Lindhøj var ofte fuld, tilsidst blev han tvangsforflyttet til Lydersholm. Han afløstes af Vagtmester Frandsen, der var helt igennem en fin mand, som man uvilkårligt kom til at respektere. Næstkommanderende var vagtmester K.Rimmer, en rolig og stille mand, men hans tavshed dækkede over en utrolig mangel på viden. Han afløstes af vagtmester Larsen. Han

Gendarm I. Iversen på vagt ved grænseovergangen Bøgelhus (1925).

var modsat Rimmer en åben natur og med sin gode vilje gjorde han ingen fortræd. Løjtnant Stahr afløstes af kaptajn Madsen, en forstående mand, der betragtede vi gendarmen som tjenestemænd.

Medens forholdet mellem personalet i Skelde havde været udmærket, var det modsatte tilfældet i 2. afsnit. Især Sønderborg var en slem hvepserede. Den ene kunne ikke tåle den anden, alle ville spille første violin, og når dette er tilfældet, spiller hele orkestret falsk.

1. april 1929 blev jeg tildelt underofficerernes 8 års hæderstegn og i 1931 var jeg på grænsegendarmeriets fagkursus i København. Dette sluttede den 22. maj med følgende resultat: Love og administrative forskrifter vedrørende tjeneste, skriftligt 4, mundtligt 5. Organisation 5. Dansk, herunder rapportoptagelse m.v., skriftlig og mundtlig 4 2/3. Regning, skiftlig 5.

Samlet antal point 23 2/3 af 25 mulige.

En del af min fritid gik med læsning og med at passe mine 20 høns. Jeg havde kontrolreder, således at jeg førte regnskab over hver hønses årlige ydelse. Af offentlige hverv havde jeg ikke mange, dog var jeg i flere år kasserer for Sønderborg Amts Fjerkræavlerforening. Dette førte med sig, at jeg i 1935 fik tildelt et gratis ophold på Vejlbjby landbrugsskole i otte dage, et ophold jeg var glad ved, idet jeg derigenem fik lyst til at anvende otte dage af min årlige ferie til at tage på højskole. Det er gennem årene blevet til, at jeg har besøgt 16 forskellige højskoler.

Jeg var i flere år medlem af bestyrelsen for Dybbøl sogns Sygekasse.

Af naboerne på Dybbølmark kom vi sammen med Peter Møller, Petter Bonde, Andreas Jørgensens og Antoni Jepsen. Nu er kun Peter Møllers og Andreas

Overgendarm O.V.Kristensen og gendarm I.Iversen ved Bøgelhus (1937).

Jørgensens hustru, Sofie, tilbage. Ellers førte vi ingen selskabelighed, dertil var lønningsforholdene for ringe. Det er interessant at fordybe sig i mine regnskabsbøger, f.eks. fra 1925.

Lønning 3466 kr. De største udgiftsposter var: Husholdning 1261, Husleje 255, Brændsel 16, Tøj 241, Fodtøj 135, Nyan-skaffelse til hjemmet 175, Skatter 149, Rejser 90, Gaver 62, Forsikring 204, Sygekasse 36, Tobak og Cigarer 78, For-lystelser 38, Aviser og Bøger 60, Hønse-hus 60, Forskelligt 50. Så var der et over-skud på 360 kr. - Senere kom Hans Lau-rids til at gå i privatskole i Sønderborg, det kostede 240 kr om året. Det var næsten en måneds løn, man lærte dengang at regne med den lille tabel.

I Jyndevad og Sæd

24.maj 1935 udnævntes jeg til græn-sevagtmaster af 2.grad og ansattes som næstkommanderende i II afsnit, Lille Jyndevad. Omstationeringen fandt dog først sted 1.august 1935, idet jeg skulle

afløse vagtmester Jensen, som var udnævnt til afsnitsleder i Skodsbøl, hvor han afløste vagtmester Larsen, der overtog afsnittet i Sønderborg efter vagtmester Frandsen, der uden forudgående sygdom var afgået ved døden. Så min udnævnelse og omsta-tionering kom uforudset, og for Hans Laurids var det en afbrydelse af hans skolegang. Han gik i Sønderborg statsskole og kom nu i Tinglev private Realskole, fik derved en skolevej på 12 km, så det var besværligt for ham at skifte skole og samtidig få så lang skolevej.

I Jyndevad flyttede vi ind i en tjeneste-bolig, hvor vi kom til at bo sammen med overgendarm O.V.Kristensen og hustru. Det var for os et godt bytte. Med Kolik Jensen var der intet naboskab, det blev der her, imødekommende og hjælpsomme var de.

For mig var forandringen stor. I 19 år havde jeg forrettet tjeneste efter en tur-liste, nu blev det fri inspektions- og pa-trouilletjeneste. Jeg var straks klar over,

Vagtmester I.P.Smidt (1940).

Grænsen ved Sæd - skellet følger kanalen midt i billedet (1950).

at jeg i virkeligheden ikke havde prøvet at være gendarm. På østkysten var der dog læ for regn og storm. De gendarmere, der havde tjeneste ved anmeldelsesposten Bøgelhus, havde en træhytte at søge ind i, men de, der gik efter Sofiendal, skulle over den flade hede, de havde kun midt på strækningen en jordhytte og i dens nærhed et vindskærm. Lidt bedre var posten efter Rens, den var ikke så lang, og der var foruden et vindskærm nogle buske, lidt læ for vestenvinden ydede de dog. Men alt i alt, det var en kummerlig tilværelse at være gendarm i Lille Jynde- vad, og dog var det sjældent at høre dem klage, de 15 år fra genforeningen til 1935 havde gjort dem fortrolige med forholdene. Dertil kom, at isoleringen fra en by havde skabt langt bedre sammenhold mellem personalet, end det var tilfældet i Sønderborg, hvor enhver søgte sit eget. Dertil kom også, at størstedelen af be-

folkningen var hjemmetyskere, så gendarmene og den danske del af befolkningen sluttede sig sammen. Dette sammenhold førte til rejsningen af Jynde vad forsamlingshus, hvor man søgte sammen på et kristeligt dansk grundlag. Jeg var i 31 år kasserer for foredragsforeningen, lærer Spandet var formand.

Afsnitslederen var vagtmester I. Jarlnæs. Han var et enestående menneske, men 1937 søgte han omstationering til Kruså, hvor han 1939 døde. Han afløstes af vagtmester Peter Schmidt. Også ham havde jeg kendt hjemmefra, idet han ved den gamle grænse havde været tjenstgørende i Farris. Han var en modsætning til Jarlnæs, for ham var tjenesten alt. Fra ungdommen gik han op i sin gerning, under krigen 1914-18 lå han mange nætter på lur efter smuglere, hans belønning var en gigtildelse i knæerne, der voldte ham store smerter,

men alligevel var Schmidt en smilende mand, altid oplagt, hensynsfuld mod andre, men stillede store krav til sig selv. Ved sin afgang med pension flyttede han til Strib, bor nu i Middelfart.

En oplevelse fra min tid i Jynde vad skal anføres. Da Hitler med Vestmagternes vel-signelse gik ind i Tjekkoslovakiet, blev en del af de tyske toldere indkaldt. En af dem gik hen til grænsebommen for at sige farvel til vi gendarmer. Da han havde givet os hånden til farvel, stod han et øjeblik med hænderne på bommen og sagde stille: "Danmark, du lille fredens land". Derefter vendte han sig om og med gråd i stemmen udbød han: "Tyskland, Tyskland, mit fædreland, hvad gør du nu!".

Da Hitler gik ind i Polen, fandt han sin død, faldt for det fædreland, der var hans, men ikke for nazismens sag.

Af de gendarmer i Jynde vad, der stod mig nærmest, mindes jeg O.V.Kristensen, Gustav Jørgensen, Christiansen og Lille Nielsen.

En næstkommanderendes vigtigste opgave er at balancere mellem afsnitslederen og afsnittets personale. Det lykkedes mig så nogenlunde, i det mindste var jeg selv tilfreds med tilværelsen, men den afsides beliggenhed var besværlig. Købmand havde vi i Lille Jynde vad, slagter og bager i Rens, det var tre kilometer borte, men skulle vi til toget i Tinglev, var der 12 km. Skulle man have håret klippet, foregik det også i Tinglev. Men alligevel mindes Marie og jeg de fire år i Jynde vad med glæde. Vi lærte sammenholdets kunst, lærte hvad det vil sige at være dansk.

Hans Laurids tog sin mellemskoleeksamen i Tinglev i 1938 med et pænt resultat, ligesom han blev konfirmeret i Tinglev kirke den 27. september 1936.

De fire år i Jynde vad var i nazismens

store vækstperiode, hjemmetyskerne levede i håbet om en grænseflytning mod nord, og dog inderst inde var det vel ikke det, man ønskede. Det var bedre at være nazitysker i Danmark, nyde godt af det danske samfunds udbyggede velfærd. At en krig lurede, var de fleste klar over, det skabte en utryghedsfølelse med angst for fremtiden, bortset fra de snæversynede, fanatiske hitlertilhængere, der så hen til et Stortyskland med revanche for krigen 1914-18.

Den 9. juni 1939 blev jeg udnævnt til grænsevagtimester af I. grad fra 1. juli samme år at regne og ansattes som afsnitsleder i 14. grænseafsnit, Sæd. Omstationeringen fandt sted den 1. august, vi flyttede ind i den til afsnitslederen bestemte tjenestebolig, og kom derved til at bo sammen med overgendarm Chr. Hovgård Sørensen. Da denne var enkemand, holdt hans søster, Ellen, hus for ham. De to havde vi megen glæde af at bo sammen med, selv om Hovgård var en enspændernatur, hvis fritid gik med at lægge kabale. Have og snekastning var ham til besvær. Da han senere blev udnævnt til vagtimester II i Lydersholm, flyttede gendarm Carl Nicolajsen ind i hans lejlighed. Både ham og hans hustru lærte vi at sætte pris på. De var et par fortræffelige unge mennesker, altid tjenstvillige og hjælpsomme. Nicolajsen var velbegavet, og det glæder mig, at han nu er overvagtimester i Bov. Deres lille datter Jytte var os til stor glæde, en sød, lille velopdragen pige. Det er os en opbyggelse på vore gamle dage, når vi er sammen med dem og mindes svundne tider.

Den 3. september 1939 brød krigen ud mellem Polen og Tyskland, snart gik også Frankrig og Tyskland i krig, efterfulgt af England.

Grænseovergangen ved Sæd blev del-

vis spærret, så trafikken blev minimal. Ellers mærkede vi ikke stort til krigen, dog satte rationeringen af benzin m.m. snart ind, ligesom hamstring af alt muligt tog fart. Rygter om tyske koncentrationslejre sivede over grænsen, men de fleste var utilbøjelige til at tro på slige unaturlige foreteelser, Tyskland var jo da et civiliseret land. Vi passede vores tjeneste, som om intet var sket, men hen på foråret kom en utryghedsfølelse, frygten for en besættelse af vort land var der, og hermed Danmarks inddragelse i krigen. Grænsegendarmeriet var jo et militært organiseret korps. Flere gange havde chefen, distriktsofficererne og afsnitslederne været samlet angående en eventuel tysk besættelse af landet, eller rettere sagt, tysk grænseoverskridelse. Korpsset var tildelt det efter chefens opfattelse betroede tillidshverv sammen med militæret i de sønderjyske byer at tage det første stød af ved at formere en skyttekæde fra Flensborg fjord til Højer. Når man betænker, hvad en motoriseret tysk hær formåede, og så tænke sig, vi gendarmere i vore blå uniformer, bevæbnet med pistoler, rifler og nogle rekylgeværer, uden anden militæruddannelse end den, en rekrut havde fået for 25 år siden. Det var jo det rene pip, fostret i oberst Paludan-Müllers militærtossede hjerne. Efter første træfning skulle vi trække os tilbage mod nord - jeg gad nok vide, hvor mange, der ville komme tilbage. Senere blev det til, at gendarmeriet skulle begive sig til Haderslev og der iklædes militæruniformer. Det kunne være blevet en kønt syn, og hvad ville vi have været værd militært set?

April 1940

Den 9.april skete det frygtede. Vort land blev besat af den tyske værnemagt. Jeg kan bedst give en beskrivelse deraf

vedrørende vi gendarmers forhold ved at referere den rapport, jeg fik ordre til at indsende til korpsset, dateret 20.april 1940.

I henhold til mundtlig ordre fra 3.grænsegendarmeridistrikt skal afsnittet hermed give en fremstilling af begivenhederne, som de har formet sig her i afsnittet i dagene omkring den 9.april 1940.

Den 8.april kl. 13 40 modtog afsnittet fra 3 grg.dist. følgende ordre:

“Posterne skal anbringes ved Grænsekroen, patroner udleveres, rekylgeværet gøres klar, munderingspakke medbringes, der bæres gevær og indtelefoneres med ding til distriktet i hver time kl. 13 50, 14 50 o.s.v.”

Kl. 14 30 modtog afsnittet fra distriktet ordre til, at der ved militære overskridelser af grænsen ikke måtte skydes, og at orlov og fridage bortfaldt.

Kl. 15 30 afgav afsnittet den melding til distriktet, at ordren, der var modtaget kl.13 40 var udført, og personalet instrueret desangående.

Kl. 17 30 modtog afsnittet telf. ordre fra distriktet til i tilfælde af opbrud at afgå til Haderslev, og at der skulle være fast telefonvagt.

Kl. 22 00 fik afsnittet fra distriktet ordre til at sammenkalde sit tjenestefri mandskab og holde det i beredskab på afsnitskontoret.

Da jeg havde modtaget sidstnævnte ordre, alarmerede jeg straks vagtm. Hansen og befalede ham at sammenkalde mandskabet, der skulle medbringe munderingspakke samt tørkost til et døgn. Jeg gav denne ordre, fordi jeg fandt, at såfremt der skete noget alvorligt, kunne situationen let udvikle sig så hurtigt, at der ikke var tid til at afhente disse ting.

Mandskabet mødte hurtigt, efter overenskomst med vagtm.Hansen og ovgd. Hovgård Jørgensen blev mandskabet

fordelt i de nævntes hjem og på afsnitskontoret, derved fik den enkelte det mere behageligt, og afsnittets personale alligevel samlet.

Kl. 2 00 forespurgte distriktet om der forelå noget særligt, idet der fra toldstedposten var meldt om motorstøj syd for grænsen. Jeg sendte ovgd. 282 Sørensen ned til grænsen for at få underretning desangående, han vendte tilbage og meldte, at der var stærk motoralarm syd for grænsen, og at motorkøretøjer kørte i vestlig retning. Jeg indtelefonerede straks disse oplysninger til distriktet.

Kl. 4 00 blev posterne ved toldstedet afløst, ovgd. 73 Jørgensen fik tjenesten ved toldstedet og ovgd. 322 Kristensen og asp. 49 Hintze ved Grænsekroen.

Kl. 4 20 brasede asp. Hintze ind på kontoret, idet han råbte: "Nu kommer de, Jørgensen har de taget, hvad skal jeg gøre!".

Jeg befalede ham at gå ned på vejen og komme igen med melding, samtidig beordrede jeg 101 Jørgensen til at alarmere mandskabet hos vagt. Hansen og ved 73 Jørgensen, derefter afgav jeg melding til 3. distrikt, hvor ovgd. Rasmussen var ved telefonen.

Ovgd. 346 Andresen, ovgd. 324 Madsen og ovgd. 282 Sørensen blev nu beordret til at søge ned mod vejen for at få oplysninger om begivenhedernes gang, og straks komme tilbage med melding, her blev de tillige med vagtm. Lautrup straks taget til fange af den tyske forpatraille og tvunget til at aflevere deres våben. - Da der var gået 3 minutter, og ingen var kommet tilbage, ville jeg selv undersøge sagen, men da jeg kom udenfor kontoret, hørte jeg tysk kommando og så vagtm. Hansen samt overgendarmerne 69 Petersen, 152 Henriksen, 154 Gram og 187 Sørensen blive ført bort af tyske

soldater, samtidig rullede tanks og artilleri nede på vejen mod Tønder.

Jeg afgav melding til distriktet.

Jeg ventede nu sammen med de på afsnitskontoret værende gendarmere, 101 Jørgensen, 233 Petersen og 323 Sund, at blive taget til fange, men der var af tyskerne begået en fejltagelse, iblandt dem befandt sig en soldat, svigersøn af landmand Carl Hansen, Sæd, som, da han var lokalkendt, anviste afsnitskontoret; men underofficeren tog fejl og gik i stedet for ind i Gendarmhus nr. 29 til Vagtm. Hansen.

Ovgd. 73 Jørgensen, der som anført havde tjeneste ved toldstedet, har meldt til afsnittet, at han patrouillerede udenfor toldstedet, da han kl. 4 10 pludselig bagfra blev grebet af en tysk soldat og en stedkendt tysk toldembedsmand og afvæbnet, samtidig fik han en revolver sat for brystet og tvunget til at oplåse jernbommen over landevejen, han blev derefter ført over på det tyske toldsted, hvortil kort efter samtlige tilfangetagne og afvæbnede gendarmere ankom.

Kl. 6 00 ankom til afsnitskontoret overtoldbetjent Tofts søn med oplysning om, at nu befandt vagtm. Hansen og de tilfangetagne gendarmere sig i bedste velgående på det danske toldsted, de blev frigivne Kl. 12 00.

Jeg meldte dette straks til distriktet, som gav den ordre, at enhver kunne begive sig til sit hjem, og der afvente nærmere ordre.

Den 10.4. Kl. 10 00 modtog afsnittet fra distriktet ordre til at genoptage tjenesten på sædvanlig måde, samme dag modtog afsnittet samtlige de af den tyske værnemagt beslaglagte våben, 3 geværer og 7 pistoler med tilhørende ammunition, som derefter udleveredes til de pågældende.

Jeg tillader mig i denne forbindelse at

fremhæve den ro, besindighed og disciplin som mandskabet udviste, og særlig fremhæve ovgd. Jørgensen, idet han - efter den tyske løjtnants udsagn - bevarede en ro, som måtte beundres, samtidig kan anføres, at ovgd. 346 Andresen var sygemeldt, men da jeg lod ham vide, at der var uro ved grænsen, meldte han sig straks til tjeneste, også ovgd. Sørensen og asp. Hintze ydede hver for sig en god indsats.

L.Andsager.

Ved middagstid kom Oberst Paludan-Müller til Sæd med den sørgelige meddelelse, at gendarmerne Birk, Hansen og Albertsen af civile personer var skudt under deres tjeneste ved Padborg.

Det er mærkeligt, at selv under en såre alvorlig situation, kan der fremkaldes episoder, der kalder smilet frem. Som anført opholdt overgendarmerne Sund, Jørgensen og Petersen, i daglig tale kaldet "Tykke Peter" sig på kontoret, da vi af asp. Hintze fik meddelelsen om, at tyskerne kom. Jeg lå på sofaen, Tykke Petersen på gulvet, han udrød da: "Så skal jeg vel op!". Vi måtte smile af Petersens modtagelse af et så alvorligt budskab.

Om et andet tilfælde fortalte vagtmester Laurup: Da overgendarmer 282 Sørensen kom ned på vejen, sprang en tysk soldat ind på ham og forlangte hans våben. Sørensen tog situationen med ro og udrød: "Er du tombe? æ bøs æ sgu min!". Laurup overtalte ham til godvillig at aflevere geværet, men da en af tyskerne forstod hans ytring, trøstede han Sørensen med, at han nok skulle få geværet igen.

En morsom episode udspillede mellem to bønder fra Sæd. Den ene var en fanatisk hjemmetysker kaldet Boj Snit, som den 10.april traf en af sine naboer, Heine Bojsen, en snu rad. Boj Snit oplyste Heine om, at nu blev grænsen flyttet, hvortil

Heine svarede: "Nejse da, hvad vej!" - Heine fik intet svar, for Snit vendte ham med foragt ryggen.

Hjemmetyskerne modtog den 9.april tyskerne med hagekorsflag og hejlede i vilden sky. Havde disse nazispirer været vanskelige at omgås inden besættelsen, blev det endnu værre. Overfor vi gendarmere var de rent ud sagt flabede. Føreren for de i Udbjerg sogn værende hjemmetyskere var smedemester Chr.Specht, en modbydelig person, slesk og lumsk. Han sørgede for, at de hjemmetyskere, der havde sønner i militæralderen, fik sig meldt frivilligt til tysk militærtjeneste. Selvfølgelig stod den tyske dyrlæge i Gråsten, Møller, bag dette forehavende, men Specht sørgede godt for sig selv ved at skaffe sig værnemagtsarbejde.

Hvor vanskeligt det var at begå sig fremgår af følgende: En dag talte jeg med en hjemmetysker, gårdejer Jakob Lorentzen, Sæd, en snakkesalig og stupid person, der troede på alt, hvad der kom af tysk propaganda. Han fortalte mig, at russerne afklædte tilfangetagne tyske civilpersoner og overhældte dem med vand, som frøs til is. Det fortsatte de med, til tyskerne var døde. Jeg bemærkede, at tyskerne var vel ikke stort bedre, hvor de kom frem. En sådan udtalelse kunne selvfølgelig ikke gå upåagtet hen, men blev indberettet til de i Sæd stationerede soldater. Derfor ankom en nat fire tyske soldater til mit hjem. Først væltede de flagstangen, rev telefonledningen ned, kom til mit soveværelsesvindue og forlangte, at jeg skulle komme ud til dem. Marie var ene, idet jeg havde tjeneste ved toldstedet. Hun kom ud af bagdøren og fik fat i vagtmester Jakobsen. Han underrettede mig. Da jeg kom hjem, var tyskerne gået. De havde været berusede, idet de dagen efter skulle rejse sydpå. Jeg har ofte tænkt

på, hvad følgerne ville have været, såfremt jeg havde været hjemme; men en ubehagelig oplevelse var det for Marie. Siden lærte man at omgås hjemmetyskerne med varsomhed og ikke indlade sig med dem. Men svælget mellem dem og vi gendarm var efterhånden uoverstigeligt. - Efter kapitulationen kom forøvrigt Jakob Lorentzens hustru til mig og beklagede sin mands adfærd og bad mig om ikke at meddele denne til modstandsbevægelsen, hvilket jeg også undlod.

Tjenesteforhold under besættelsen

Nu fulgte nogle vanskelige år. Vi skulle vogte grænsen, men efter parolen, nok se, men ikke røre. De tyske soldater smuglede ved dag og nat. Fem kr. var taksten for en pakke at bringe over grænsen, når den ikke var alt for stor. Jeg har talt ti pakker på en cykle, som en tysk soldat kom trækkende med, men værnemagten havde fri passage over grænsen.

Hjemmetyskerne har aldrig levet så godt som i besættelsesårene. De hjemmeslagtede alt, hvad de havde af svin, og de tyske soldater fragtede det slagtede over grænsen til slægt og venner. Nogle af bønderne kærned selv, smørret gik selvfølgelig samme vej som flæsket. Vi indsendte gentagne gange rapport over de nævnte forhold, men der var intet at gøre, kun se til. En trist tilværelse at vogte en grænse på den måde.

Jeg vil i mine erindringer ikke undlade at nævne en kedelig affære, som skuffede mig dybt, og som fratog mig tilliden til mine foresatte.

I Sød afsnit var overgendarm nr.300, Jef Nielsen, tjenstgørende. Han var en stille og rolig mand, indadvendt, passede sin tjeneste og sit hjem, hvor han var alt for sin hustru og sin dreng. Jef var født på Manø, øboens enspændernatur og gru-

blen over tilværelsen lå for ham. At han var religiøs, var vi alle klar over, men da han kom i forbindelse med Jehovas Vidner, blev han mere talende og berørte overfor sine kammerater ofte dette emne, bl.a. ytrede han umuligheden af at anvende våben overfor andre mennesker. Da han overfor mig oplyste, at han i tilfælde af tysk grænseoverskridelse ville nægte at anvende sine våben, gjorde jeg ham opmærksom på, at så længe gendarmeriet var et militært organiseret korps og var bevæbnet, kunne der indtræffe tilfælde, hvor vi mod vores vilje måtte anvende de udleverede våben. Han bad mig om at indberette sit standpunkt. Dette nægtede jeg. Han skulle have tid til at gennemtænke sagen og dens følger, men et par dage efter kom Jef med en skrivelse, der havde følgende ordlyd:

“Undertegnede erklærer hermed, at jeg i henhold til min kristne tros overbevisning ikke agter at anvende de mig udleverede våben til forsvar for mig selv eller andre.”

Jeg spurgte, om han var klar over følgerne. Han erklærede, at det var han. Jeg indsendte derefter skrivelsen uden nogen som helst påtegning, skrivelsen talte jo for sig selv. Den 1.februar 1940 fik Jef Nielsen ordre til at møde på afsnitskontoret, hvor chefen, Paludan-Müller, kaptajn Ørsted Petersen, korpsvagtmaster Jensen og undertegnede var tilstede. Chefen oplæste Jefs indsendte skrivelse op, og spurgte, om han stadig vedkendte sig sit standpunkt og var klar over følgerne. Dette bekræftede Jef. Obersten udtalte da:

“Jeg vil ikke forsøge at ændre Deres synspunkt. Overfor religiøs fanatisme kæmper selv guderne forgæves. De kan selvfølgelig ikke vedblive med at være gendarm, men jeg vil tilbyde Dem en stilling som reservetoldbetjent, såfremt De

Frøslevlejren.

vil søge Deres afsked uden pension, og det skal være med det samme!''.

Jef forespurgte, om han kunne regne med fast arbejde og ikke komme ud for arbejdsløshedsperioder. Obersten svarede dertil, at han kunne regne med fast arbejde. Derefter skrev Jef en ansøgning om afsked af korpsets tjeneste, hvorefter Obersten erklærede, at han kunne betragte sig som afskediget med det samme og kunne aflevere sin udrustning til afsnittet, så skulle han høre nærmere. Der gik en måned uden at Jef hørte fra departementet. Han henvendte sig derfor til formanden for grænsegendarmeriforeningen, Jens Jensen, som forelagde sagen for departementet. Derfra modtog jeg en skrivelse, hvoraf det fremgik, at jeg direkte til departementet skulle indsende en

fremstilling af den samtale, der havde fundet sted på afsnitskontoret mellem chefen for grænsegendarmeriet, oberst Paludan-Müller, og overgendarm Jef Nielsen, og hvorunder obersten efter Jef Nielsens påstand havde lovet denne en stilling som reservetoldbetjent. Samme dag blev jeg ringet op af korpssvagtimester Jensen, Gråsten, der efter en almindelig samtale om vejr og vind bemærkede: "Der er da ingen, der i dag kan huske, hvad en samtale mellem chefen og Jef Nielsen gik ud på, det er nu så længe siden!''.

Jeg oplyste, at jeg kunne huske hvert ord, der blev sagt, og det ville blive skrevet. Jeg var nu klar over, at chefen, kaptajnen og vagtmester Jensen skulle indsende en redegørelse til departementet, ligesom jeg var klar over, at chefen havde

lovet Jef en stilling, som chefen ikke var bemyndiget til. Og for at redde sin anseelse skulle han ved sine underordnedes hjælp løbe fra det og lade Jef Nielsen i stikken. Kaptajn Ørsted Petersen fik jeg besøg af. Han var mere forsigtig og spurgte mig, om jeg kunne huske bemeldte samtale. "Selvfølgelig", var mit svar. Så blev der ikke talt mere om den sag.

Jeg indsendte så til departementet min fremstilling om samtalen. Chefen, formanden og Jef blev tilsagt til at give møde i departementet. Resultatet blev, at Jef blev tolder i Odense. Jeg modtog fra Jens Jensen en pæn skrivelse, men mellem obersten, vagtmester Jensen og mig var der en tid kold luft. Derefter var det kun tjenstlige samtaler, der fandt sted.

Siden den tid førte jeg en tjenstedagbog, hvori jeg noterede enhver samtale, mundtlig eller telefonisk, der havde tilknytning til min tjeneste. Men jeg lærte også en anden ting, nemlig nødvendigheden af en organisation, hvorfor jeg meldte mig ind i gendarmeriforeningen.

Dette tilfælde var ikke det eneste, jeg blev udsat for med hensyn til Jehovas Vidner. I 1940 ansattes Jens Anton Jensen fra Vejle som aspirant i Sæd, han blev gift i december samme år, hustruen var ligeledes fra Vejle. I 1943 fik de en søn, de købte et hus af vagtmester Johannes Petersen, der flyttede til Kruså. De var begge et par pæne unge mennesker, havde et godt samvær. Jensen passede sin tjeneste upåklageligt, han havde sejlet som maskin-assistent, men var gået i land for hustruens skyld. Men så kom Jensen i forbindelse med Jehovas Vidner, og derefter gentog historien sig. Han ville ikke anvende sine våben, såfremt en situation gjorde det nødvendigt. Jeg fik det at vide af hans kammerater, men foretog mig intet, førend han en dag mødte op på kontoret

med en erklæring desangående. Jeg søgte at overtale ham fra at begå slig dumhed, særlig af hensyn til hustru og barn. Han fastholdt sin anskuelse. Jeg henvendte mig nu til overgendarmene Jørgensen og Sund og bad dem om at tage skrivelsen med hen til Jensen og forsøge at få ham fra sit forehavende og tilintetgøre dette for hans fremtid så vigtige stykke papir. I to timer forsøgte de at overtale ham og bringe ham på andre tanker. Hustruen græd sine bitre tårer og forlangte skilsmisse, såfremt han blev afskediget og atter tog ud at sejle. Men der var intet at gøre, hans erklæring blev indsendt til korpset. Den 1. november var han på kontoret og fik udbetalt lønning for november måned. Mens han opholdt sig der, ringede chefen og meddelte, at Jensen var afskediget med øjeblikkelig virkning, den ham udbetalte lønning kunne han beholde. Samme dag afleverede han sine udrustningsgenstande, huset solgte han til gendarm Hintze, og familien Jensen flyttede til Vejle. Her opløstes deres ægteskab, fru Jensen giftede sig med en guldsmed og lever i gode kår.

Halvandet år efter kom Jensen atter til Sæd. Han opsøgte mig. Nu var han færdig med at være Jehovas Vidne og ønskede at blive gendarm igen. Jeg forespurgte på korpsets kontor om muligheden for genansættelse, men det blev afslået. Jensens videre færden kender jeg ikke.

Den 1. august 1941 var det 25 år siden, jeg blev antaget som gendarm. I denne anledning holdt vi i hjemmet en lille festlighed. Den 23. april 1943 fyldte jeg 50 år. Familien var samlet i vort hjem, og de følgende dage havde vi afsnittets personale til aftenkaffe.

Så gik tiden til den 26. maj 1944, en af de dage, der aldrig glemmes i grænseegnen, den dag blev oberst Paludan-Müller myrdet

af gestapo og repræsentanter for den tyske værnemagt. Før den tid gik en bølge af clearingmord over landet. Blandt dem, der blev myrdet, var Kaj Munk. Oberst Paludan-Müllers død er udførligt skildret af Sabroe i hans bog: "Ene mand mod gestapo".

Frøslev

Året 1944 skulle bringe endnu større begivenheder for grænsegendarmeriets personale. Kaptajn Malling Jakobsen, Kollund, og overgendarm Johannes Dons, Sønderborg, var begge anholdte. De var først en tur i København, derfra via Frøslev til Neuengamme. Her blev Malling, men Dons måtte til en koncentrationslejr ved den hollandske grænse. De kom begge tilbage i levende live.

I august 1943 var militæret blevet afvæbnet, og efter Paludan-Müllers tragedie undrede mange sig over, at korpset stadig var bevæbnet med rekylgeværer. I Sæd havde vi et, som vagtmester Laurrup og overgendarm Madsen var uddannet til at betjene. Ligeledes var adskillige af korpsets personale uddannet i brosprængning, i Sæd overgendarm Henriksen. Så kom rygterne om, at politiet var blevet afvæbnet, men hjemsendt for at passe deres tjeneste. Dette var tilfældet i Tønder; ingen af os anede, hvad der var sket med politiet i København. Jeg var klar over, at nu kom turen til os.

Kaptajn Ørsted Petersen i Tønder havde efter chefens død overtaget kommandoen over korpset, en stilling han ikke magtede. Han havde fra departementet modtaget besked om, at såfremt der blev foretaget en aktion mod korpset, skulle han drage omsorg for, at det kom til at foregå så gnidningsløst som muligt, man ønskede ikke martyrer. Den 19. september 1944 blev personalet ved kommandoen anholdt

og ført til Frøslevlejren. Samtidig begyndte anholdelse af personalet i de østlige afsnit. Kaptajnen tog med gestapo rundt i afsnittene, idet han mente, at det var den bedste måde, han kunne efterkomme departementets henstilling på. Men efter kapitulationen kostede det ham hans stilling. Modstandsbevægelsen stod stærkt, departementet var vel selv kommet i knibe, så man overtalte kaptajnen til at søge sin afsked med pension, så der blev ingen tjenestemandssag ud af det. Det var sikkert også den bedste løsning for begge parter. - Kaptajnen flyttede til København, prøvede lidt af hvert. Han var inderst inde en god mand, men uselvstændig, en svag karakter. Han er for flere år siden afgået ved døden.

Den 19. september om eftermiddagen fik jeg fra fru Ørsted Petersen meddelelse om, at tjenesten ved grænsen var ophørt, og mange af korpsets personale anholdt. Jeg lod denne meddelelse tilgå afsnittets personale, og så ventede vi på, hvad der ville ske. Vi kunne alle være gået under jorden, men ingen tænkte på det. Der er mange, der siden har bebrejdet os det. Bagefter kunne vi nok indse, at vi var for naive, troede på, at vi af tyskerne ville få samme behandling, som militæret fik, afvæbnet og hjemsendt. Ingen anede, hvilken sum af lidelser, halvdelen af korpsets personale gik ind til. Ca. 30 mand forblev hjemme, det var ofte tilfældigheder, der gjorde sig gældende. En af de unge gendarmere i Sæd havde ferie, han slap. Jeg synes lige, jeg vil nævne et tilfælde: Overgendarm Iversen i Jyndevad havde til sit hus lidt landbrug. Han havde netop den 20. september lånt naboens heste og gik og pløjede, da tyskerne kom efter ham. Der blev søgt i lade og stald, idet hustruen angav, at hun ingen anelse havde om, hvor manden be-

fandt sig. Iversen holdt stille med hestene ti meter fra de tyske gestapofolk, men så fortsatte han med pløjningen, så tyskerne måtte tage afsted med uforrettet sag. Iversen rejste en tid til familien ved den gamle grænse, men vendte tilbage. Ingen søgte senere efter ham.

Da tyskerne kom til Sød var den berømte stikker, Dill, fra Haderslev med. Vore våben blev læsset på en lastbil, vi gendarmers stuvet sammen på en anden, ankommet til Frøslevlejren blev vi anbragt i barak 16. Senge var der ingen af, så vi sov på gulvet i noget halm. Vagtmester Buck, Rudbøl, blev barakformand, Højlund, Tønder næstformand. I førstningen lavede vi ikke andet end at spille kort og levede i fortrøstningen om, at vi snart kom hjem. Forplejningen var upåklagelig, så vi havde det så godt, som man kan have det bag pigtråd og minespærring, hvor man er berøvet sin frihed.

Den 5.november om morgenen lød kommandoen: "Træd an på gangen". Ingen anede, hvad der skulle foregå. Den danske lejrchef, kaptajn Digmann, og nogle gestapofolk med den bekendte Wassermann i spidsen var mødt op. Nu begyndte Wassermann opråbningen af navne på gendarmers. Man begyndte med personale fra 1.afsnit, derefter 2. o.s.v. Da jeg var kendt med personalet fra østkysten, blev jeg snart klar over, at der ingen afsnitsledere og næstkommanderende var mellem de opråbte navne. Men da man kom til afsnittet i Bov, blev vagtmester Nissens navn nævnt, senere Schmidt i Lydersholm, Peter Christensen Rens og vagtmester Anker Buck fra Rudbøl. Af disse fire afsnitsledere kom kun Nissen og Buck hjem. Af samtlige 16 næstkommanderende var vagtmester Jakobsen, Sød, den eneste, der blev nævnt. I alt 141 gendarmers fik ordre til at pakke deres få ejendele og

gøre sig rede til transport. Foruden dem måtte Kaptajn Madsen, Sønderborg med.

Fra afsnittet i Sød måtte overgendarmers Lautrup, Jørgensen, Gram, Sørensen og aspiranterne Nicolajsen, Harretsø og Toft tage turen til de tyske koncentrationslejre. Her mistede to af dem livet, nemlig overgendarm Gustav Johannes Jørgensen og overgendarm Alfred Peter Sørensen.

Førstnævnte var født den 29.december 1898 i Øster Skerninge, hvor faderen var lærer. Han blev den 21.februar 1919 ansat som gendarm i Foldingbro, kom ved genforeningen til Lille Jydevad, 1940 til Sød. Han døde i Sandelah den 11.januar 1945.

At Jørgensen var en af de 37 gendarmers, der måtte lade livet i de umenneskelige tyske koncentrationslejre, kom ikke som en overraskelse for hans kammerater, idet hele hans opdragelse i et velordnet lærerhjem var nobel. Han var af naturen blødhjertet, ofte sentimental. Han var velbegavet; den råhed, han oplevede, kunne han ikke tage, han blev åndeligt og legemligt nedbrudt, modstandskraften svigtede, og uden nogen egentlig årsag gled han ind i døden. - Jørgensen var afholdt af sine kammerater, der betroede ham posten som redaktør af gendarmbladet "Grænsevagten". Da han var bosiddende i Jydevad, var han i mange år i bestyrelsen for det derværende forsamlingshus.

Jørgensen efterlod sig hustruen og fem børn, hans lig blev efter kapitulationen gravet op og ført til Tønder kirkegård, hvor også hans hustru, der døde 4.marts 1956, ligger begravet.

Overgendarm Alfred Peter Sørensen var født i Vonsild den 5.maj 1897, ansat i gendarmeriet 1.februar 1920 med station i Høm, kom ved genforeningen til Sød.

Han døde i koncentrationslejren Neu-

engamme den 27.februar 1945 og efterlod sig hustru og tre børn. "Lille Søren" var et ejegodt menneske, der ikke gjorde en kat fortræd. Han var altid villig og hjælpsom overfor sine medmennesker; men hvor var Søren smalsporet, tænke gav han sig ikke af med, det lod han andre besørge. Som gendarm var han intet værd, men havde dog den fordel frem for andre, at når tjenesten var endt, havde Søren tildels udsovet. Søren tabte aldrig modet, heller ikke i Tyskland. Stædиг stred han mod sygdommen i Neuengamme: "De Djævlé skal ikke få bugt med mig", sagde han til en kammerat. Han led meget, døden kom som en befrielse for ham. Hans efterladte hustru bor i Sønderborg.

Ja, det var en lang og trang tid for de små gendarmhjem langs grænsen, mangelen på tårer blev grædt, og mangelen på bøn bedt for deres kære i det fremmede. I hver landsby langs grænsen sidder enker og faderløse børn og sørger. Ja, i sandhed, trange tider, langsomt skrider; og dog læger tiden alle sår, selv om arrene bliver tilbage.

Da vore kammerater var sendt til Tyskland, blev vi tilbageblevne gendarmere fordelt til andre barakker. Jeg kom sammen med vagtmester Finnerup ind i barak 14. På samme stue var Hjelholm og Digmann, resten var unge københavnere, en køn sammenplantning. Da vi havde været der i to dage, betroede jeg vagtmester Finnerup, at jeg ville forsøge at komme ind i en anden barak, da selskabet ikke passede mig. Finnerup var af samme anskuelse, og vi henvendte os derfor til den danske lejrchef, Kaptajn Digmann, der residerede i barak 5. Han forstod straks vores synspunkt, vi kunne med det samme flytte ind i barak 5, hvor der var plads. Øjenlæge Steffen Lund, København, var barakformand. Hvor var den mand dog fræk, kun Digmann overgik ham. Man-

glede man tobak, eller der var et eller andet i vejen, vidste de altid råd, selv et brev kunne de gennem den danske kostforplejning skaffe ud af lejren. Næstkommenderende i barakken var lærer Markussen, Gråsten. Han var altid hjælpsom, men savnede Steffen Lunds frækhed, så det, han formåede, var kun lidet i forhold til Steffen.

Finnerup og jeg kom ind på en stue, der var en modsætning til den vi forlod. Her var aldrig tale om sovekammerpolitik eller ukvemsord. Det var unge mennesker, vi kom sammen med, kun få af dem var gift. Jeg husker brødrene Junker, deres fader var kaptajn på skoleskibet "Danmark", de var begge kontoruddannede. Keller Hansen var adjunkt i Horsens, nu rektor ved Sønderborg Statsskole. Iver Thomsen, lærer ved Horsens Teknikum, Jørgen Rye, journalist ved Horsens Folkeblad, Anders Georg, journalist ved B.T., Poul Jensen, kommuneassistent i Ålborg, Damtoft, præst i Ålborg, nu død, Ejler Jørgensen, Ålborg, nu socialrådgiver i Viborg, Hjorthøj, løjtnant ved garden. - I januar måtte Keller Hansen, Iver Thomsen og Jørgen Rye til Tyskland, hvorfra de alle vendte hjem i god behold. I stedet for dem kom Palle Nielsen, boghandler i Esbjerg, Hans Nordland, revisor i Esbjerg, og lærer Jensen, Bollerslev, ind på stuen. Senere, da anholdelserne steg, blev stuerne belagt med flere. Jeg husker ikke længere navnene på dem, men alle var prægtige unge mennesker, sammenholdet på stuen var godt, man delte med hverandre, hvad der var at dele - det var særlig tobak og tændstikker, det var sparsomt med.

For os, der blev i Frøslev, sneglede dagene sig hen. Med arbejde blev vi ikke overbelastet, vi gennemgik en god skole i at finde udenom. En overvagtimester fik til opgave at passe den tyske lejrchefs

hest. Det oversteg snart hans kræfter, selv om han havde været dragon. Han allierede sig med to andre gendarmere, den ene fodrede hesten, den anden rensede stalden. Selv passede han ridetøjet. Så kunne de klare sagen.

Jeg var en tid lang på arbejde i en grusgrav. Ved dette arbejde havde vi gendarmere den fordel, at vi kunne stå og støtte os til skovlen i timevis. Det mindede jo lidt om at stå på en post ved grænsen. Dér var det bøssen, her skovlen.

Men så blev der klaget fra kvindebarakken, at der var kommet rotter ind til dem. Nu blev jeg i kraft af en højere tysk bevilling udnævnt til kvindernes rottefanger. Jeg fik udleveret 10 stk. rottefælder, men så mange orkede jeg ikke at sætte. De skulle sættes om aftenen, og over hver af dem skulle jeg anbringe en trillebør, således at de tyske blodhunde ikke fik benene i dem. Efterhånden blev de fleste af mine rottefælder stjålet og anvendt til optændingsspinde. Til sidst havde jeg kun to tilbage. Dem passede jeg godt på, for eller ville jeg jo blive arbejdsløs. Om dagen var jeg fri, efter at jeg om morgenen havde tilset fælderne og fjernet trillebørene. Dagen gik med at læse og spille kort. Disse fik vi udleveret gennem Røde Kors. Jeg havde et par trofaste makkere i præsterne Magle, Tønder, og Bay, Risskov.

Underholdning var der hver lørdag aften. Politiinspektør Mellerup fra København skrev gerne ugens revy. Også mine rotter var på tapetet, han skrev således:

I Frøslevlejren må ingen gå ledige, dog arbejder ingen, så de bliver svedige, de fleste et eller andet passer, der findes mange forskellige pladser, to gendarmere jeg nævnte i forrige uge, der som brændselsopbærere lod sig bruge,

jeg troede, det var en særlig stilling i kraft af en nådig tysk bevilling; men den rekord er atter slået, thi vagtmester Andsager har forstået at lave en plads, der meget betyder, så han daglig kvindernes selskab nyder, en plads, hvor det mod og mandshjerte gælder,

han tilser damernes rottefælder. Der findes helte blandt vore damer - våben, sabotage og andre dramer, men en rotte, den tør ingen fange, det er ingen damesag, det en mands-sager, så er det heldigt, man har Andsager, 3-4 gange daglig må han ind til lotterne, selvfølgelig kun for at se til rotterne, sit arbejdstempo han selv kan bestemme, blot han ikke selv får halen i klemme, min beundring for gendarmene stiger, og for deres talent til at komme til ægter.

Arbejdet som rottefanger var jo overkommeligt. Værre var det, at der i lejren fandtes en del mænd, hvis koner var indesparret i kvindebarakkerne. Der fandtes to af disse barakker. En gang hver 14' dag fik disse ægtefæller lov til at tale sammen i tårnet ved indgangen til lejren, selvfølgelig under overvågelse af en dansktalende stikker. Gang efter gang blev jeg opfordret til at tage brev med fra manden til konen eller omvendt. Men det var en farlig sport, blev det opdaget, gik turen til Tyskland. Men jeg var påpasselig, så det gik godt.

Kvinderne havde det værre end vi mænd. Vi kunne dog færdes over hele lejren, men de kunne kun gå rundt om de nævnte to barakker, der var omhegnet med pigtråd, så de var mere afhængige af hverandre. Når man så erindrer sig, at der iblandt dem var kvinder, der var indesparret på grund af, at de havde smittet tyske soldater

De tyske tropper på vej hjem på cykel.

med kønssygdom! Jeg husker en fra Esbjerg, kaldet Røde Emma. En dag, da nogle gendarmere var i færd med at køre sand ind i kvindebarakkerne, sagde Tykke Peter fra Sæd: "Nå, der skal nok forfriskning ind i hønsegården!" Emma svarede straks: "Ja, her kunne du vel lide at være kokkemand, bessefar!". - En sådan historie var snart rundt over hele lejren. Peter holdt efter den tid ikke af at blive kaldt "Kokkemand".

I lejren fandtes en hollænder. Hvad han hed, ved jeg ikke, men han kaldtes Kess. Han opholdt sig i Danmark ved besættelsen, blev anholdt og indsat i Horserødlejren, siden kom han til Frøslev. Kess var ofte nattevagt. Nu havde vi i barak 5 en københavnsk sagfører, Lindegård. Han var i besiddelse af en vom som en gammel kalveko. Nu hændte det en nat, at Kess faldt i søvn på vagten, og da sagføreren skulle træde

af på naturens vegne, var det umuligt at få Kess kaldt til live. Dørene fra stuerne ud til gangen blev låset om aftenen ved nitiden. Vagten skulle så låse dem op, når der var en eller anden, der skulle på toilettet. Men om sagføreren og Kess skrev Mellerup.

Forleden som nattevagt optrådte Kess, dog uden at opnå særlig succes. Han nok så rolig på posten sovne, barakken skælvede, uden han vågnede. Vi ved jo alle at ovenpå ærter, man ikke sjældent ligger og fjerner; vor trinde sagfører Lindegård, til tider også lidt vinde får, det plejer nu ikke at genere manden, til gengæld generer det tit en anden. Det blev værre og værre og uden pause, rumsterer det rundt i hans runde mavse, han dunderer på døren og haler i låsen,

imens han niver sammen måsen.
Men Kess han sov, skønt sagføreren
larmede,
nå, endelig lærer Marcussen sig for-
barmede,
og åbnede døren trods Kess's søvn,
så sagføreren fik lettet røv'en,
en sagfører kender til mange slags greb,
nu kender han selv til mavekneb.

Når lærer Marcussen kunne komme
sagføreren til hjælp, skyldtes det, at i det
værelse, hvor barakformanden og
næstkommanderende logerede sammen,
var døren ikke låset.

Da de allierede havde nået Rhinen, og
nazisternes magt var ved at være brudt,
skrev Mellerup i ugerevyen:

De allierede en triumf har fået,
Rhinen har de omsider nået;

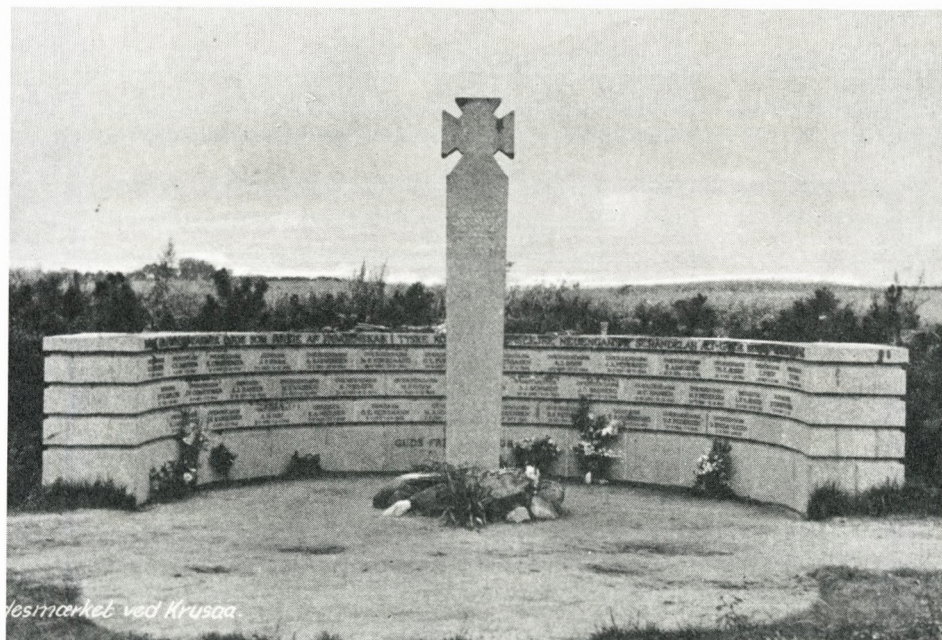
længe var de om at nå den,
nu kan de sejle op ad åen.
Det er vel nok en dejlig sang,
jeg længes dog mere efter,
en sang, vi kan synge af alle kræfter
med jublende hjerter i vilden sky:
"Det går atter hjemad til den lille by!"

Det kneb ofte mændene at holde sig i
en passende afstand fra kvindebarakkerne,
især de, der havde deres hustruer der,
hvilket vel heller ikke var så mærkeligt.
Men det var strængt forbudt at indlede en
samtale med damerne, og da det gik galt
med en mandlig fange, skrev Mellerup:

Der var en meget uheldig herre,
der forleden kom galt afsted desværre,
han om formiddagen blev grundig røflet,
fordi han hen til pigerne var tøflet,
det er ikke sådan med de hormoner,

- og til fods.

Mindesmærket ved Kruså.
Mindesmærket i Kruså over de grænsegendarmen, der ikke vendte hjem fra koncentrationslejrene (1952).

der gør mandfolk til en slags mormoner; men samme eftermiddag blev han atter fanget

påny ved kvinde-etablissementet, man vist ikke før i verden har set, at et pigtråd kan virke som en magnet; for sin straf kunne synderen ikke slippe, han måtte ind i barak 2 og lade sig klippe, han for sin grimme vane skam, må rende rundt med hanekam, til medaillon-brug han nu er villig at levere resten til pigerne billig.

Det værste ved en sådan klipning var, at vedkommende blev anbragt i barak H.2, der var forbeholdt de asociale, tyveknægte og alt muligt ros, så det var ikke nogen attråværdig barak at komme i.

I en af kvindebarakkerne var anbragt

to finske piger. Hvordan og hvorfor de var kommet der, aner jeg ikke, og endnu mere gådefuldt blev det, da en S.S.'er traf dem i mandfolkeklæder færdes frit i lejren. De måtte selvfølgelig atter ind i kvindebarakkerne og iføres kvindeklæder. Herom skrev Mellerup bl.a.:

Ude i lejren, der vandrør to piger, rundt de går i mandfolkeklær' og -siger: Børnene kommer, når det blir'sommer, for så er det varmere end om vinteren.

I barak 5 logerede som anført den danske lejrchef, kaptajn Digmann. Han var 45 år gammel, en enestående mand, frisk og fræk var han, forstod at glatte ud og skabe sig forbindelser indenfor det tyske bevogtningsmandskab. Hvad der skete på

krigsskuepladserne, var han altid orienteret om. Det samme var oberstløjtnant Johnstad-Møller, han var endog så frimodig at holde foredrag om krigssituationen, hvad der undrede mange af os, hvor fik han dog sin viden fra? Da vi kom hjem, erfarede vi, at der i lejren fandtes flere radioer, så man kunne aflytte den engelske sender. Disse foredrag kostede Johnstad-Møller en tur til Tyskland sammen med premierløjtnant Enholm, Møllerup, stabslæge Løbner, lærer Marcussen og en mere, jeg husker ikke hvem. De kom alle velbeholdne hjem. - En af radioerne fandtes i barak 14, og ejedes af den tidligere landsholdsspiller Arne Kleven. Den var anbragt inde i væggen mellem to lag brædder et stykke til vejrs. Man må undre sig over, at alle de fortrolige kunne bevare tavshed, der var dog 14 mand på stuen. Her hørte kaptajn Digmann frihedsbudskabet sammen med en del andre fanger. Alle fik pålæg om ikke at røbe noget, før tyskerne ved nitiden havde låst barakkerne. Ingen anede jo, om tyskerne havde hørt meddelelsen, eller om de i det hele taget ville rette sig derefter.

Der fandtes ingen våben blandt fangerne, det havde kaptajn Digmann modsat sig, men uforberedt var fangerne ikke. I hver barak var udvalgt tre hjælpere, således at kun de tre kendte hinandens tilknytning til denne hemmelige organisation. Disse folk skulle navnlig stå til rådighed til at forhindre panik i lejren. Desuden var der planlagt en eventuel aktion mod det, med dette var en tysker villig til at hjælpe. Tre pæne tyske vagter havde lovet at føre to udvalgte mænd til hvert af de seks tårne, der var forsynet med et maskingevær. Tyskerne havde dog taget forbehold med hensyn til skudveksling, de ville ikke kæmpe mod deres landsmænd.

Tyskerne havde også taget deres for-

holdsregler, fortæller Digmann i en artikel i bladet "Gestapofanger". I hovedtårnet var deponeret pansernæver, to til hver barak. Ved opstand i lejren ville der højst være 10-12 mand i live i hver barak efter disse panzerfaust, sagde de, og her har de sikkert for en gangs skyld talt sandt.

I dagene 14-17.marts 1945 kom de overlevende gendarmere fra Tyskland til Frøslevlejren. Samtidig blev vi gendarmere, der var i Frøslev, løsladt. Dog var der efterhånden i løbet af vinteren hjemsendt ca. 50 gendarmere fra de østlige afsnit. Den 5.maj kunne alle vi gendarmere opleve frihedsbudskabet hjemme med undtagelse af to fra Sød, Harritsø og Toft, de havde været medlemmer af en militærgruppe og kom først hjem ved kapitulationen den 5.maj.

Den 6.maj begyndte vi vores tjeneste sammen med frihedskæmperne. Jeg mindes fra selvsamme dag, at overgendarm Niels Peter Andreasen, Sød, kom til mig og sagde, at nu tog han vagtmester Jakobsen, overgendarm Sørensen og overgendarm H.Kristensen med sig, han havde dannet en gruppe frihedskæmpere. Jeg forlangte nærmere oplysninger desangående. Hvem han var i kontakt med, kunne han ikke oplyse. Jeg befalede ham at gå i tjeneste, og da de ovennævnte også forlangte oplysninger af Andreasen om, hvor de var tilsluttet, måtte han indrømme, at det var på eget initiativ. Så den gode Andreasen blev ikke fører for nogen gruppe, men fik en ordentlig overhaling af sine kammerater.

De dage, der nu fulgte, var interessante. Jeg har aldrig været så stolt af min blå uniform som i disse dage. At se de forhadte tyskere drage ud af landet, komme tras-kende ad landevejen med deres bagage anbragt på barnevogne, trillebør, cykler,

ja, kort sagt alt, hvad der kunne løbe rundt, blev benyttet. Ved Sæd toldsted udpasserede een dag 13.000 tyske soldater, der iblandt en del ungare, store drenge, der med magt var ført til Danmark. Mange af dem kom og sagde pænt farvel. Ved udmarchen skulle de efterses, om de havde andet end deres udrustning, deres våben måtte de aflevere samt alt, hvad de havde af danske penge. Eftersynet blev foretaget af vi gendarm, feltpolitiet, frihedskæmpere og folk af brigaden. Det gik her, som det ofte går, at mange kokke fordærver maden. Det hele var et rod, hestene blev taget fra dem, så kom der kontraordre, de skulle tilbageleveres. Som følge af mangel på ledelse blev eftersynet vilkårligt, nogle afdelinger fik alt konfiskeret, andre intet. I det store og hele gik alt for meget af tyskernes tyvekoster ud af landet. De skulle have haft en anden behandling. Det viste sig, at efterhånden kom der folk længere nordfra for at se efter deres vogne og heste, som tyskerne havde stjålet. Alle cykler skulle i det mindste have været taget fra dem, de fleste var stjålet. - Et udslag af uheldig ledelse skal anføres. Landbrugsrådet havde sendt en hestekyndig mand til Sæd for at udpege de heste, som var danske. I løbet af en time havde han udpeget 20 gode jyske heste, som blev konfiskeret. Nogle havde fire heste for een vogn, hvad to let kunne have klaret. De to blev konfiskeret. Men så lavede en tysk major vrøvl, kom i forbindelse med englænderne. Så måtte alle hestene tilbageleveres, og vi var som sædvanlig "de dumme danske".

Vi gendarm havde den opgave at afkræve tyskerne deres danske penge. Også her manglede der fasthed i ledelsen. Flere gange kom der ordre til, at mindre beløb kunne de beholde, til andre tider skulle alt konfiskeres.

Der er nu ingen, der mærker mere til en dårlig ledelse end den underordnede tjenestemand. Det er nemlig ham, der skal bringe ordren til udførelse. Og jeg må sige, vi gendarm havde en god vilje til at hjælpe disse nazibanditter af med deres tyvekoster.

Da soldaterne blev klar over, at danske penge skulle afleveres, smed de dem ofte bort. Seddelpenge rev de i stykker. Folk, der kom til grænsen for at overvære skuespillet, fandt ofte sedler i grøften eller på markerne, men til deres skuffelse viste det sig, at de to halvdele havde forskellige numre, og så var det hele ødelagt. Adskillige drenge tjente sig en god skilling ved at eftersøge grøfter og hegn, hvor de fandt de af tyskerne bortkastede skillemønter.

En gendarm fortalte mig, at en tysk soldat, som han afkrævede sine danske penge udbrød: "Hvor er vi ruinerede. Ført har jeg mistet mit hjem efter et bombardement af vor by, min hustru og mine børn er dræbte, jeg er ene, har mistet alt, mit fædreland er lagt i ruiner. Nu tog de mine sidste penge".

Jeg håber, at vedkommende gendarm lod denne mand beholde et par kroner. Sådan var det nu ikke for alles vedkommende. Der blev en dag taget 52.000 norske kroner fra en enkelt soldat. En S.S. havde stoppet en halvtredskroneseddel op i pistolløbet. Da han samtidig optrådte udfordrende, blev han stillet op med ansigtet mod muren, og en brigadesoldat blev sat til at passe på ham. Der fik han lov til at stå til det regiment, han tilhørte, havde passeret. Så blev han puffet over grænsen til det store fædreland.

Mange gange fik vi at vide, at de kom igen. Nu kommer kommunismen, så kan I prøve, om det er bedre. Vi har kæmpet for hele verden. Med andre ord, de havde

intet lært. I nederlaget var de de samme, som de altid havde været, brovtende og overlegne. En ting må man lade tyskerne. Disciplinen var i orden, det var ingen raslebande, der drog ud af landet, det var soldater. Men intet havde de lært af nederlaget. En fordragelsens ånd i en tysker tror jeg ikke på. Nu er de fordragelige, men deres inderste væsen fornægter sig ikke. Der loves bod og bedring, men hvem kan have tillid til en tysker?

Efter udmarchen gik vi gendarmere ind i dagliglivet. Grænsen blev atter bevogtet af gendarmere, toldvæsen og politi. Set fra en skatteydners synspunkt ville en forenkling være bedre. - Udenfor de egentlige grænseovergange anholdtes der en del S.S., frikorpsmænd og hippofolk, der bragtes til Fårhuslejren; men nogen uro mærkedes ikke. Adskillige unge kvinder søgte også at komme udenom paskontrol-len. Det var mest feltmadrasser, ofte frugtsommelige. De søgte sydpå for at finde den udkårne, men blev sendt retur til hjemmet.

Modstandsbevægelsen kom i aktivitet efter kapitulationen. De arresterede alle hjemmetyskere, der under besættelsen var trukket i tyske uniformer og mødte til rutinemæssige øvelser under tysk ledelse. Hvad disse mennesker i deres dumhed havde tænkt på, er uforståeligt. Nå, tænke kunne de vel ikke, det lod de deres førere om. Danske statsborgere i tyske uniformer, rede til at kæmpe mod deres landsmænd, en køn samling landsvigere. Straffen, de fik, var nådig. I en fart blev der lavet en lov med tilbagevirkende kraft. Efter den blev de idømt to års indespærring i Fårhuslejren. Smeden i Sæd, Chr. Specht, fik en tillægsstraf på ni måneder, fordi han havde truet overbetjent Hans Wind ved Sæd toldsted med, at han skulle huske ham ved lejlighed. I Sæd var der kun to

hjemmetyskere, der ikke havde deltaget. Dog blev gårdejer Lorentz Hansen anholdt, men han blev snart hjemsendt, da det viste sig, at anholdelsen skyldtes en hævnakt fra landmand Lorentz Lauridsens side. - Da disse hjemmetyskere udgjorde en væsentlig del af beboerne i Udbjerg sogn, medførte det, at ved det følgende sognerådvalg blev der dansk flertal i sognerådet, ligesom vi fik en dansk sognefoged. Det var heller ikke for tidligt, så mange år efter genforeningen.

Loven om straf for landsvigere havde som anført tilbagevirkende kraft. Denne lov gjaldt ikke alene hjemmetyskerne, men også stikkere og de af den danske befolkning, der havde været medlemmer af D.N.S.A.P., aflægger af nazipartiet. Efter min mening var denne lov nu ikke retfærdig. D.N.S.A.P. var et anerkendt parti med repræsentanter i det danske folketing. Man oplevede, at tjenestemænd blev afskediget, fordi de havde været medlem af partiet, således en ung gendarm fra Sæd, men derom senere.

Jeg havde den tvivlsomme ære, som domsmand ved retten i Tønder at være med til at dømme adskillige for landsforræderi. Den mest interessante sag var fra Løgumkloster, hvor fem unge tyske havde sluttet sig sammen og dannet en sabotagegruppe. De begyndte deres virksomhed i Tinglev, hvor de kastede en håndgranat ind i den stedlige politibetjents kontor, heldigvis uden at nogen kom til skade. Denne varulvesag varede i tre dage, så blev hovedmanden idømt otte års tughus, de øvrige fik fire år.

For de grænsegendarmere, der satte livet til i tyske koncentrationslejre, blev der ved Kruså korsvej rejst en mindemur. Herpå står: Danske grænsegendarmere, døde som følge af fangenskab i tyske koncentrationslejre: Neuengamme, Schande-

lah, Alt Garge og Bergen Belsen 1944-45. Hvor er det vemodigt at tænke på alle de gode kammerater, der på en umenneskelig måde satte livet til. Når dødsbudskaberne kom til Frøslevlejren, kom der altid en trykket stemning over vi gendarmere. Jeg mindes, at da vi erfarede vagtmester Peter Christensens død, gik jeg ud i vaskerummet for at være ene med mine egne tanker. Men der stod overgendarm Sørensen, kaldet Lysteme, fra Rens og græd. Han udtalte: "Ja, jeg kan ikke andet end græde over Christensens død. Det var nu ikke for det, jeg kunne ikke lide ham som afsnitsleder, men det her er synd for ham og hans familie!".

Dette træk fortæller en del. Trods uoverensstemmelse mellem over- og underordnet, var denne ikke større, end en mand kunne fælde en tåre over sin foresattes meningsløse død.

Peter Christensen, Alfred Høj og Søren Schmidts død rørte mig dybt, det var disse tre, jeg havde haft mest forbindelse med gennem mange år. Nu er de alle minder om en svunden tid.

I 1946 ville staten gøre noget for grænsegendarmeriets personale. At give os en særstilling lønningsmæssigt set var vel ikke muligt, derfor gik man den vej at lave flere oprykningposter. Grænsen var indtil 1946 inddelt i 16 afsnit, som hver ledes af en vagtmester af 1.grad, medens en vagtmester af 2.grad forrettede tjeneste som næstkommanderende. I 1938 var ti mand blevet udnævnt til vagtmestre med tjeneste sammen med det øvrige personale, nu blev gendarmeriets bevogtningsområde inddelt i 21 afsnit, afsnitslederne blev fra 1.april 1946 udnævnt til overvagtimestre og rykket op i II.lønningsklasse. Dette betød for mit vedkommende, at min månedsløn steg fra 542 kr til 646 kr, et på den tid ganske anseligt

beløb. Forøgelsen af afsnittenes antal med fem betød også, at ti mand fik ledende stillinger, samtidig blev vagtmestrenes antal forøget betydeligt, så alt i alt betød denne forordning meget lønmæssigt set. - Vore døde kammerater betalte for os.

Tragedie og plattenslagere

Da vi efter kapitulationen den 5.maj 1945 genoptog tjenesten, fik afsnittet erstatning for det personale, der døde i Tyskland. I Sæd havde vi som anført mistet Jørgensen og Sørensen, desuden var aspirant Hejn Kristensen, som var på ferie, da vi andre blev internerede, blevet ansat som politibetjent i København. Den 1.august 1945 fik vi derfor tre nye aspiranter til 18.afsnit. Den ene var der kun een måned, den anden to en halv, så søgte de deres afsked. Den tredje var Espern Hansen, født 13.januar i Roskilde. Hans fader var indehaver af det derværende Tuborgdepot. Espern Hansen havde aftjent sin værnepligt ved garden, været landvæseneselev på forskellige store gårde - inden sin ansættelse havde han været underforvalter på Ledreborg. Han var fra hjemmet vant til at have rigeligt med penge, men da lønnen som gendarmaspirant var beskeden, måtte han flere gange have tilskud fra hjemmet. Hansen havde været med i modstandsbevægelsen og fra den tid havde han en pistol. Da han en dag savnede klingende mønt, solgte han pistolen til en soldat fra militærlejren i Sæd, denne videresolgte den til en mand i Randers, som anvendte den til et røveri. Så rullede lavinen. Man fandt tilbage til Hansen, han måtte overfor kriminalpolitiet gøre rede for sit ejerforhold til pistolen, sagen gik til gendarmetiet og videre til departementet. Jeg blev afæsket en forklaring angående Hansens tjenstlige og private forhold. Jeg kunne ikke andet end give ham min bedste an-

befaling som en helt igennem solid gendarm, jeg nødtigt ville se afskediget for en lovovertrædelse, der var sket i ungdommelig ubetænksomhed. Handel med de af tyskerne efterladte våben var jo en daglig foreteelse. Inden jeg indsendte min udtalelse, henvendte jeg mig

Oberst S.E. Ankjær, chef for gendarmeriet 1946-58 (1949).

til Hansen, om han havde solgt flere våben, for så var det bedst at gøre rent bord. Dette benægtede han, han havde kun været i besiddelse af denne ene pistol. Hansen blev idømt en bøde på 200 kr samt at betale de 100 kr, han havde fået for pistolen. Desuden fik han en tilkendegivelse af, at i gentagelsestilfælde betød det afsked.

Der hengik et års tid. Hansen var blevet forlovet med vagtmester Otto Madsens datter Mary. Hun var bankassistent i Tønder, og Hansen var glad og godt tilfreds med sin gerning, og da de begge var ud af velsituerede hjem, så alt lovende ud for dem. Men så den 25. november 1947 telefonerede kriminalpolitiet fra Tønder og bad mig om at tilsige Hansen at give møde på politistationen til afhøring angående en pistol, som han skulle have solgt til en soldat. Jeg afleverede denne besked til Hansen, der boede i samme hus som gendarm Nicolajsen. Da han modtog meddelelsen udbrød han: "Så er det sket". Samtidig oplyste han, at pistolen ikke var hans, men vagtmester A. Sørensens. Han havde solgt den for Sørensen for at gøre denne en tjeneste. Om aftenen besøgte Hansen sin forlovede, kl. 23 tog han sin tjenestepistol, cyklede ud til Tavlingbro, hvor han skød sig.

Den 26. om morgenen

kom fru Nicolajsen stækt oprevet. Hansen havde ikke været i sin seng den nat, og der lå to breve, et til Mary og et til hans forældre. I det samme ringede landmand Viggo Østergård, Tavlinghus, og oplyste, at der på diget lå en gendarm og var skudt. Sammen med vagtmester Petersen tog vi derud, da var politiet ankommet. Hansen lå foroverbøjet, han havde skudt sig i hjernen, pistolen holdt han krampagtig i hånden. Hans lig førtes til Tønder sygehus, hans forældre kom tilstede samme dag. Liget førtes i en jernbanevogn til Roskilde, hvor det blev begravet. Hansens forældre og hans gravsted på Roskilde kirkegård har vi besøgt.

Jeg har aldrig set en tragedie, der har gjort så dybt et indtryk på et afsnits personale, som Hansens død. Han var afholdt af alle. Men een var der, som fik en bitter smag i munden og en rigtig beskidt samvittighed, nemlig vagtmester A.Sørensen. Det var jo hans våben, Hansen havde solgt. Så var han endda så fræk at sige, at Hansen var en rigtig vaskelap, det var ikke noget at skyde sig for. - Da jeg oplyste Sørensen om, at jeg var vidende om, hvem det solgte våben tilhørte, og at han fortjente at få sin straf, mente han, at jeg kunne melde ham. "Er du en mand og ingen vaskelap, så gør det selv", var mit svar. Men det undlod han. Jeg tav også med sagens rette sammenhæng, Hansen kunne jo ikke kaldes til live, og såfremt Sørensen var i besiddelse af en samvittighed, fik han vel også straf nok. Men Espern Hansens tragiske død vil jeg altid mindes. Han var for fin en mand til den skæbne,

Den 26.november 1947 bragte foruden det tragiske en anden oplevelse, der var lærerig for vi gendarmere. Om formiddagen havde overgendarm N.P.Andreasen i Sød by anholdt en ung, lurvet person. Den tyske bager forærede ham et par støvler,

Andreasen udstyrede ham med strømper, underbukser og mad. Derefter blev han ført til afsnitskontoret, og her fortalte han følgende rørende historie:

Den anholdte var født på den lille norske ø Molø, der ligger i den norske skærgård. Den havde et par hundrede indbyggere. På øen havde den norske modstandsbevægelse anbragt en sender, der skulle underrette englænderne, når tyske malm-skibe passerede på deres rute fra Narvik til Tyskland, så kunne de bombe dem, når de kom i rum sø. Det gik godt et års tid, så pejlede tyskerne sig frem til senderen, og en nat slog de til. De, der betjente senderen, blev henrettet, samtlige øens mænd fra 15 år blev arresteret og ført til tyske koncentrationslejre. Her var den anholdte kommet fra sine landsmænd og var som den eneste nordmand anbragt i en lejr i nærheden af den russiske grænse. Da russerne kom ind i Tyskland, blev han taget til fange af dem og ført til en russisk fangelejr. Derfra var det lykkedes ham at flygte, han var til fods gået gennem Tyskland og var nu endelig velbeholdent kommet til Danmark. I seks år havde han intet hørt fra sin familie og anede intet om deres skæbne. Nu ville han gerne hjem til jul; ved tanken om sine kære græd han sine vemodige tårer. Vi trøstede ham med, at de danske myndigheder nok skulle drage omsorg for, at det skete. Vi var alle rørt over den hårde skæbne, der var overgået ham. Marie gav ham vores adresse og bad ham om at skrive til os, når han kom hjem, og meddele os, hvorledes hans forældre og søskende var kommet igennem den tyske besættelse. Det lovede han. Da politiet i Tønder kom efter ham, takkede han rørt for den gode modtagelse, han havde fået i Danmark.

På politistationen i Tønder kom han straks i forhør. Her fortalte han om sine

oplevelser i tysk koncentrationslejr. De fik også historien fra Molø. Men da han efter afhøringen førtes til en celle i arresthuset, passerede han sammen med en politibetjent en anden fange, der skulle til afhøring. Denne fange kendte den unge nordmand og nævnte hans navn. Fangen oplyste, at han kendte nordmanden fra Sønderborg arrest, hvor de havde siddet sammen i en celle, men da var han tysker og var taget af grænsegendarmeriet for ulovlig grænseoverskridelse. Nu begyndte forhørene forfra. Han måtte indrømme, at han var tysker, han havde under krigen været i Norge, historien om hans slægt på øen Molø var løgn og latin. Efterhånden indviklede han sig i en del selvmodsigelser. Han talte foruden norsk og tysk også fransk, engelsk og russisk. Nu blev politiet betænkeligt, de satte sig i forbindelse med det engelske efterretningsvæsen, repræsentanter herfra ankom til Tønder, foretog en kort afhøring, hvorefter han belagt med håndjern førtes til det engelske efterretningsvæsen i Tyskland. Da denne sag ikke, var almindelig, forsøgte kriminalpolitiet at indhente nærmere oplysninger om mandens nationalitet og videre skæbne, men forgæves. Englænderne var tavse. Det danske politi var klar over, at manden var international spion, og var af den mening, at den anholdt var russer. Som spion var han nu ikke særlig fiffig, selv om han var et sproggeni. Vi gendarmer hørte selvfølgelig heller ikke mere til sagen, selv om det interesserede os. Da Andreasen fik sagens sammenhæng at høre, udbød han: "Nu tror jeg ikke på et menneske mere". Marie blev overvældet, hun troede ligesom vi andre, at hvert ord, han fortalte, var sandt. "Hvor kunne han dog stå og græde over sine kære, når det hele var løgn", sagde hun. Kort efter havde en journalist fået fat i historien,

den blev bragt i Jyllandsposten under overskriften: "Da nordmanden gik i bagerens støvler og gendarmens tøj". Artiklen var ironisk, de gjorde tykt nar af os for vores godtroenhed, men de lod dog skinnene igennem, at fyren antagelig var international spion.

Ja, således sluttede denne historie. Vi var en erfaring rigere, det samme var politiet, der i første omgang også troede på ham. Nå, det var nu ikke den eneste gang, vi gendarmer løb med limpinden, kun glædede det os, at chefen og det på kontoret tjenstgørende personale denne gang var med i foretagendet og ligeså godtroende som vi andre.

Den 1. juni 1946 blev afsnittet tildelt en gendarmaspirant, Robert Nielsen. Inden han ankom til Sæd havde korpsvagtmester Iver Christensen fra kommandoen i Gråsten ringet til mig om, at der kom en ung mand, han skulle jeg være god ved, idet han havde gennemgået meget under besættelsen. Skulle han have begyndelsesvanheligheder, skulle jeg hjælpe ham tilrette. Han havde på kontoret i overværelse af chefen fortalt om den skæbne, der var overgået ham. Oberst Ankjær, der var blevet ansat som chef for gendarmeriet den 1. maj 1946, var meget interesseret i manden og ville gerne have, at han kunne skabe sig en stilling.

Robert Nielsen ankom om aftenen til Sæd. Jeg og vagtmester Petersen var selvfølgelig nysgerrige efter at høre om mandens oplevelser. Han var mere end villig til at fortælle, og hans beretning lød således:

Nielsen havde under besættelsen været bosat i Helsingør, hvor han var gift. Da han havde været meget aktiv i modstandsbevægelsen, blev både han og hustruen anholdt og ført til Shellhuset. Hustruen, der var gravid, fødte der en datter,

der straks blev taget fra hende. Da hun efter fødslen fik en meget mangelfuld behandling, døde hun af vanrøgt. Robert Nielsen førtes til en tysk koncentrationslejr, efter kapitulationen vendte han tilbage til landet og erfarede da, at hustruen var død efter at have født ham en datter. Nu begyndte et stort arbejde for ham med at eftersøge datteren. Ved Mødrehjælpens hjælp lykkedes det ham at opspore, at en sygeplejerske havde adopteret barnet. Hun var senere flyttet til Esbjerg. Nielsen tog til Esbjerg, og det lykkedes ham at opspore sygeplejersken og sin datter, der da var tre år. Nielsen tog arbejde i Esbjerg og fik lov at besøge sin datter. Da bemeldte sygeplejerske var ugift, udviklede der sig et kærlighedsforhold mellem de to unge, og de stod for at skulle giftes, da Nielsen ansattes ved gendarmeriet. Brylluppet var ansat til 5. juni 1946 og med korpsets tilfaldelse fik Nielsen tildelt tre dages ferie. Jeg kunne så indberette til korpset, at han var blevet gift med sygeplejerske Else Hansen, en datter af hans første ægteskab Anne Agnete var født 1943. På grund af ægteparrets ejendommelige skæbne var afsnittets personale offervilligt. Man plejede jo ved slige lejligheder at give en lille opmærksomhed i form af 3-4 kr, men her ofrede hver mand en 10-krone med gavmildt sind.

Lejlighed var der jo ikke tale om i Sæd, men så forbarmede fru Sørensen sig over dem, hun havde jo mistet sin mand i Tyskland. De fik et par værelser, så havde de dog tag over hovedet. Nogle dage efter at de var flyttet ind, fortalte fru Sørensen mig, at fru Robert Nielsen havde sagt, at datteren var hendes, hun havde fået hende udenfor ægteskab, og hun var ikke sygeplejerske. Der var altså noget, der ikke rimede, men jeg foretog mig intet desangående. Selvfølgelig rygtedes det

blandt afsnittets personale. En af de gamle gendarmere kom til mig og sagde, at den ny gendarm var en fupmager, han var fuld af løgn og fantasihistorier, han fortalte snart et, snart et andet, aldrig det samme. Jeg havde efterhånden min tvivl om Nielsens troværdighed, men undlod at indberette noget om barnets tilhørsforhold. Men så en dag ringede obersten og bad mig om at tilsige Robert Nielsen om at give møde på afsnitskontoret, man havde fundet hans navn i Bovrupkartoteket, så han måtte jo have været medlem af D.N.S.A.P. - Jeg skulle ikke nævne noget til ham desangående, men være opmærksom, når obersten talte med ham.

Oberst Ankjær og Robert Nielsen mødte på afsnitskontoret til den fastsatte tid. Obersten gjorde ham opmærksom på det uheldige forhold med hensyn til medlemskabet i nazipartiet, men føjede til: det er der forresten ikke så få der har været, men har fået kolde fødder og trukket sig tilbage i god ro og orden og derved sluppet for videre tiltale. Nu havde chefen forberedt vejen til en troværdig forklaring. Nielsen gav derefter følgende redegørelse:

Som medlem af modstandsbevægelsen i Helsingør var han blevet sendt til Svendborg for om muligt at tage et fotografi af en stikker fra Helsingør, der var flyttet til Svendborg. Ankommet dertil, fik han opspurgt hans adresse, men det viste sig, at han var til fest på restaurationen Christiansminde udenfor Svendborg. Ankommet dertil kunne Nielsen ikke få adgang, da festen kun var for medlemmer af D.N.S.A.P., han måtte derfor melde sig ind i foreningen for at kunne løse den ham betroede opgave. Under festen lykkedes det ham at tage et billede af stikkeren, hvis navn han ikke kunne huske. Denne blev likvideret.

Da Nielsen var gået udbrød oberst Ankjær: "Mon man kan tro på den forklaring, den lød så usandsynlig". Jeg fandt nu tiden inde til at meddele obersten oplysningen om, at datteren ikke var hans, og konen ikke sygeplejerske. Obersten udtalte sin forbavelse. Nu troede han intet, og han indberettede sagen til kriminalpolitiet til undersøgelse. Kort tid efter fik korpset en skrivelse fra politiet, hvoraf det fremgik, at Robert Nielsen aldrig havde været bosiddende i Helsingør, han havde ikke før det nyligt indgåede ægteskab været gift, havde ikke været medlem af modstandsbevægelsen. På det tidspunkt, han havde opgivet at være i koncentrationslejr, havde han været fodermester på en gård på øen Turø. Det eneste, der var i overensstemmelse med sandheden var, at han havde været medlem af D.N.S.A.P.

Den 1.september 1946 blev han afskedit af korpsets tjeneste efter tre måneders tjeneste. Han var ked af at skulle afgang fra korpset, men var frimodig nok til at forlange en anbefaling. Denne blev ham nægtet. Derefter flyttede Robert Nielsen med sin familie til Esbjerg, siden har ingen indenfor korpsets personale kendt hans videre tilværelse.

Oberst Ankjær var vel nok den, der blev mest chokeret over Robert Niensens eventyr. Obersten var lige blevet chef for gendarmeriet, han udtalte: "Det er sgu da den værste løgnhals, jeg nogen sinde har truffet. Mon han ikke ender som kriminalforfatter, ellers går han i hundene". Hermed er Robert Nielsen ude af sagaen, men en oplevelse var han for afsnittets personale. De fik noget at tale om. Han er sikkert den eneste gendarm, der har løjet sig ud af korpset, ikke løgn om andre, men om sig selv.

Jeg var vel nok mere end uheldig med de aspiranter, der tilgik afsnittet. Fra 1.juli

1945 til 1.december 1946 fik vi i Sæd 16 nye aspiranter. Af dem skød Hansen sig. Helge Sørensen stjal 50 kr ved en landmand, rendte fra kostpenge for en måned - han anholdtes i Sønderborg ombord på en damper. E.Knudsen søgte sin afsked efter halvanden måneds tjeneste, han endte som patient i Middelfart. Donslund bor endnu i Sæd. Taugård Kristensen søgte ind til Toldvæsenet. Egon Ebbesen bor i Dyrhus. Ejner Tyrrestrup i Lydersholm. Højlund i Tønder. Børge Poulsen i Sæd. Så der var omsætning i foretagendet. Dette skyldtes vel tildels, at mange af de unge havde tjent store penge under krigen, og lønnen som gendarm var jo ikke overvældende stor. Dertil kom, at ordet disciplin efterhånden var blevet et forhadet ord. Men de, der blev, var eliten, og har sikkert ikke fortrudt, at de blev hængende, nu da stillingen er noget værd.

De sidste år i Sæd

Den 28.november 1947 modtog jeg følgende skrivelse fra Departementet for Told- og Forbrugsafgifter:

Det har behaget Hans Majestæt Kongen ved allerhøjeste Resolution af 20. oktober 1947 at benåde Dem med Dannebrogsmændenes Hæderstegn.

Hvilket er mig en Fornøjelse af meddele Dem.

Knud Korst

Den 5.marts 1949 holdt afsnittets personale en fest i forsamlingshuset i Sæd med fællesspisning. Der var fra forskellig side søgt at lægge hindringer i vejen. Gendarmerne skulle ikke holde fest for sig selv, noget vi mente, vi var berettiget til, når vi selv betalte. Ved sammenkomsten holdt jeg følgende tale:

Efter mange og trange fødselsveer oprandt denne forårsaften, hvor vi tje-

nestemænd i Sæd samles i alvor og gammen, samles om bordets glæder, samles til dans, til skæmt og alvor.

Jeg kom til at tænke på vor kollega, Larsen, da han en morgen kom og meldte, at hans kone var nedkommet med en datter. Min kone sagde da til ham:

“Det var nok er lang og stræng nat!”. “Ja, kraft stejleme, sådan som jeg har svedt”, var Larsens svar. Sådan er det også gået vores lille fest. Dem, der har svedt mest, er ikke dem, der har haft fødselsveerne. Lad os håbe, at vi får en god aften sammen. Vi har alle brug for gode minder.

Det at være tjenestemand, siger ordet jo, hvad er. En mand, der tjener. Det er noget af det største, et menneske kan nå, det at tjene andre. At eje tjenersindet er en stor vinding for et menneske. Men hvor mange af os har det? Det føles anderledes at være herre, komme opad på samfundstrinstigen er målet for os alle, og det er naturligt nok. Vagtmester Jarlnæs, der døde for nogle år siden, sagde engang: “Vi stræber alle efter at komme opad, men jo højere, vi kommer, jo ensommere bliver vi”, og der er noget om det. Det bringer os sjældent det, vi håber og tror.

Vores alles ven, Niels Peter Andreasen, har flere gange sagt: “Det er let at dække sig bag en foresat, men han har svært ved at dække sig bag en underordnet”. Det er nu ikke helt rigtigt, thi ingen kan dække sig bag andre, vi skal i vort daglige liv være åben og ærlig, som det står i sangen, “Læg din gerning frem for dagen”.

Vi fastlønnede kender ikke “håbets nådegave”, vi kender ikke kampen for tilværelsen og savner ofte “arbejdets glæde”. Det giver et tomrum i vort liv. “Slå dig til ro min sjæl, spis og drik og vær glad, for nu går det fra hånden til

munden resten af vort liv”; men denne falske tryghedsfølelse må ikke lulle en tjenestemand i søvn. “Kamp skal der til, skal livet gro, ej kamp blot for dagligt brød”. Vi har pligt til for samfundet og vor egen skyld at holde os åndelige vågne, ellers bliver alderdommen en skuffelse for os.

Vi tjenestemænd her ved grænsen har en smuk plads i vort samfund, skal værne om arv og gæld. Johannes Jørgensen har sagt det så smukt i sin bog “Danmark”, hvor han skildrer genforeningen.

“Hvorhen jeg end for i alverdens lande, så vedgik jeg arv og gæld. Hvad har vi, som ikke er modtaget? Alt er modtaget, både arven og gælden. Lad os værne om arven og give den videre til dem, der kommer efter os”.

Et samfund står og falder med dets tjenestemandssstand. Er den korruperet, går samfundet uvægerligt sin undergang i møde. Derfor må vi tjenestemænd vise fædrelandssind i dagliglivet ved at være tro og ærlig. Det kan være godt med fædrelandssind og patriotiske taler i forsamlingshusene, men det er handling i hverdagen, det kommer an på. Det er den, der er det bærende.

Statstjenesten rummer en fare, hvis ikke personligheden får sin vækst og muligheder. Masse mennesket, medløberen, gavegiveren bliver let numre og ikke personligheder, der selv har en mening. Det at være lydige er ikke det samme som at være slave. “Lær først at lyde, før du lærer at byde”, siger et gammelt ord. Og lære at lyde må vi alle, om ikke andet så naturens lov. Den er nemlig viselig indrettet. Jo ældre vi bliver, desto stærkere træder modsætningerne frem for os. Der kommer mere dybde i tanker og følelser, mere forståelse af, at mennesket nu engang skal leve i ånden og håndens verden. Vi

Skiftet fra lyst blåt til sorteblåt, billedet er taget ved Kruså 8. november 1953.

mennesker har lov til selv at have en mening, men den ulykkeligste tilstand er, når een føler sig kaldet til at byde og sætte sine egne påfund, egne ideer i stedet for lov og ret. Da har vi lovløshedens tilstand i samfundet.

På kunstakademiet i Dresden findes et maleri. Man ser to fugle, der hver flyver til sin side. I næbbet har de enden af en snor, som på midten er forsynet med en knude. Jo længere de fjerner sig fra hinanden, jo strammere bliver knuden, og jo vanskeligere er den at løse. Det er et billede, vi alle forstår. Det gælder nemlig i alle livets forhold, i vore hjem, imellem naboer, mellem over- og underordnede, staterne imellem; bliver vi ved med at fjerne os fra hinanden, bliver knuden uløselig. Men det er nu engang sådan her i livet, der skal to til at skabe et godt

forhold. Man kan ikke forlange, at den ene part altid skal være den ydende.

Sikkerhed, det ord er kommet ind i daglig tale. Og dog har usikkerheden aldrig været større end nu. Kaj Munk siger i sit skuespil "Tidehvervet": Kan du ikke andet gøre, end hvad du er sikker på giver et heldigt resultat, så skær halsen over på dig selv, så er du sikker på at dø.

Ja, at være mand har aldrig været billig, men fattig er i sandhed det menneske, der lever i sin egen tid; rigt er det menneske, der har andel i fortidens skatte og fremtidens løfter. Ja, hvor er det stort at leve med i det folk, hvoraf man er udrundet. Da overgendarm Herman Gram kom tilbage til Frøslev fra koncentrationslejren i Tyskland, var det første han sagde til mig: "Når man kommer sådanne steder hen, så går det rigtigt op for en, hvor

meget man i virkeligheden har at miste".

Vi sang lige: "Nu velkommen enhver under ungdommens tag" og ordene "i vor frihed og kærligheds ånd". Det er store ord. Ejer vi friheden og kærlighedens ånd? Gør vi ikke det, skal vi ikke byde andre velkommen. Jeg synes aldrig vore gamle salmer har lydt så smukke og talt mere inderligt, end de gjorde i Frøslevlejren. Under alle tiders skiftende vanskeligheder er der noget at hente, når sindet er åbent for det. Men er det ikke det, og vi lever for os selv, så kommer der: "På vort eget nat og dag, stirrer vi med velbehag, det forstyrrer freden".

Vi skal selvfølgelig alle værne om vort eget, det har vi pligt til. Min gamle fader sagde ofte: "hjælp dig selv, da hjælper dig Gud". Det er en god læresætning. Men er vi gennemsyret af egoismen, da har vi ikke andel i fortidens skatte og fremtidens løfter. Hvor er det sørgeligt, når mennesker lukker sig inde i sig selv, vil være sig selv nok. Grundtvig siger:

Til et folk vi alle hører, som sig regner selv dertil,

har for modersmålet øre, har for fædrelandet ild,

resten selv som dragedukker, sig fra folket udelukker,

lyse selv sig ud af æt, nægter selv sig fødselsret.

Det skal og må vi ikke. Vi skal leve med i vor tid. Det kan ofte være svært for vi ældre at forstå de unges tankegang. Men afvise enhver forandring, enhver ny tanke, i kraft af en højere levealder eller charge, har vi ikke lov til. Thi grå hår og fed flæsk betyder ikke alverdens visdom. "Til råds er gubben en herlig gæst, men unge øjne ser dog bedst".

På den anden side skal de unge huske

på, at den bog, der hedder "Erfaringens bog", har vi ældre lært en del af, således at evnen til at begejstres taber sig en del med årene. Erfaringen har lært os, at enerens dumhed og massesuggestion giver diktatoren ret. Der er ikke noget at bebrejde Hitler, masse mennesket gav ham ret.

Vi ældre skal være bindeleddet mellem fortiden og fremtiden, nutiden lever de unge selv i. Om en liden stund er vi ikke ældre mere. Lad os bruge den tid, vi har, til at lære ungdommen at forstå den tid, der gik forud for dem, fordi fortid, nutid og fremtid jo uvægerligt er knyttet sammen, såvel som slægt følger slægters gang.

Vi står overfor en ny tid. Hvad den bringer, ved vi ikke, men alt her i livet er underkastet forandringens lov. Intet er bestandigt, vort folk har oplevet enevældens tid, herremandens træhest var ikke et ukendt begreb for hverdagsmanden. Vort land har været besat af grev Gert og Hitler og igen befriet. Vi lever i parlamentarismens tid, men hvem siger, at den er bestandig? Den kan vi miste, før vi aner det. Lad denne aften så blive et bindeled mellem unge og ældre, mellem tjenestemænd af forskellige etater, mellem festaften og hverdagen, og lad os med fuld fortrøstning synge med Helms:

Forstummed hver røst i skoven,
og falmed hver gylden frugt,
faldt nat over mark og voven,
jeg fandt det dog lige smukt.

I forsamlingshuset i Sød tilbragte vi mange opbyggende timer af forskellig art. Der var godt sammenhold mellem den stedlige danske befolkning, dog kunne det ikke undgås med smårivninger, især da der kom en del unge gendamer til. Generationsskifte kan ofte give meningsforskel, hvad vel også er naturligt. Men

der var også forskel på de gendarmere, der havde boet i Sæd siden genforeningen, og som var gift ind i den stedlige befolkning, som var hjemmetyskere. Det kunne være svært for tilflyttere at gro fast, særlig når disse var ældre. De af den stedlige befolkning, der sluttede sig til det danske mindretal i sognet, var oftest Landeværnsbønder, hjulpet til at blive ved deres ejendomme af Landeværnet, deres danskhed kunne drages i tvivl, de var jo tysk opdraget. Udbjerg var et sogn, hvor hjemmetyskheden var stærk, så det er forståeligt, at deres danskhed var af en særlig art. Mærkeligt var det, at de dygtigste bønder var hjemmetyskere, man måtte respektere dem både som mennesker og som landmænd. Jeg er af den opfattelse, at en god tysker er bedre end en dårlig dansker. Efter kapitulationen måtte den tyske sognefoged nedlægge sit hverv, og ved tyskernes og overgendarm Otto Madsens hjælp valgtes sognerådsmedlem Chr.Nielsen til sognefoged. Hans hustru, der var datter af den forhenværende overvagtimester i Sæd, Bregnhøj, udførte det skriftlige arbejde.

En anden årsag til, at danskheden stod så dårligt i Sæd, var lærer Højmark Jensen, en mand, der var velbegavet, men som misbrugte sine talenter. Han havde i sin tid været ansat ved kriminalpolitiet, men blev afskediget, havde engang i sine yngre dage læst til lærer, men opgav, tog på seminariet i Tønder og fik en afsluttende eksamen. Ham kunne det tyske mindretal bruge. Da nazitiden i Tyskland begyndte at tage form, tilsluttede han sig L.S.; han havde under den første verdenskrig været løjtnant, og tilsluttede sig nu sammen med en del yngre officerer, der var begejstret for nazismen. De blev anklaget for højforræderi, men Højmark havde i tide fået kolde fødder, han blev frikendt og fort-

satte som lærer og organist. Da han på grund af alder trak sig tilbage, flyttede han til Tønder og blev katolik. Han døde for nogle år siden.

Den mand, jeg udenfor gendarmeriets rækker satte mest pris på, var overtoldbetjent Toft. Han var sønderjyde og havde været med i krigen 1914-18. Efter genforeningen blev han ansat som toldbetjent i Sæd. Toft var en god dansk mand, havde gode evner, brugte sin tid til læsning og dygtiggørelse. Desværre blev hans alderdom formørket af sygdom. Det ene ben fik han afsat, blev pensioneret, flyttede til Tønder, hvor han døde.

Mange oplevelser havde man i de elleve år som afsnitsleder i Sæd. Jeg erindrer en sommermorgen på en inspektionstur. Da jeg kom til en vagthytte, sad gendarm Donslund og sov. Udenfor hytten lå hans hund i samme tilstand. Jeg stod lidt og så på ham, hvorefter jeg sagde: "Nå, De er på vagt for Danmark. Det er nu ikke en god måde at løse Deres opgave på".

Donslund vågnede op, kom ud af hytten, så hunden, der stadig sov, sparkede til den og udbrød: "Hvad Saten, ligger du og sover, når vi er på vagt, og så er du endda kåret i første klasse".

Jeg skyndte mig at forsvinde for ikke at miste værdigheden af latter og overlod de to til deres eget opgør.

Sønderborg

I 1950 vidste jeg, at stillingen som afsnitsleder i Sønderborg ville blive ledig, idet overvagtimester Henriksen da faldt for aldersgrænsen. Jeg søgte denne stilling, ikke fordi jeg var ked af at bo i Sæd, men Sønderborg var det sted, jeg kunne tænke mig at bo, når jeg skulle pensioneres. Jeg var efterhånden blevet 58 år, så der var kun syv år til den tid. Skulle vi skifte bopæl, var tiden inde dertil. Jeg fik til-

delt stillingen og den 1.april 1950 flyttede vi til Sønderborg og ind i Gendarmhuset i Goethesgade, og kom atter til at bo sammen med O.V.Kristensen og Marie, som vi havde boet sammen med i Jyndeved.

Det var med vemod, vi forlod Sæd. Jeg var klar over, at forholdene i Sønderborg-afsnittet altid havde været dårlige personalet imellem og mellem disse og deres foresatte, så det var ingen attråværdig stilling at gå ind til.

Ser man på årsagen til de uheldige forhold i afsnittet, må de først og fremmest søges i, at personalet var spredt og ikke afhængige af hverandre som ved landegrænsen, hvor de boede op ad hverandre og lærte at tage hensyn både til kolleger og foresatte. Ved søgrænsen søger enhver sit eget, der er intet, der binder personalet sammen, så misundelsens frø bliver i agrene sået, man vogter på hverandre. Man kommer vel heller ikke uden om, at et afsnit som Sønderborg er attråværdigt, det fører med sig, at de spidse albuesmænd efterhånden får de bedste pladser, og alt for mange af den slags skaber ikke ro i et afsnit. Som jeg før har skrevet, når hver i et orkester spiller sin egen melodi, spiller orkestret falsk. Og mange dage var jeg ikke afsnitsleder i Sønderborg, før jeg var klar over det uheldige sammenspil. Forholdene havde også deres rod tilbage i tiden, da vagtmester Lindhøj var leder af afsnittet. Han var rent ud sagt en svag karakter, ofte inspicerede han snydefuld. Til sidst blev politiet indblandet i hans drikkeri, og han blev omstationeret til Lydersholm.

Lindhøj og vagtmester Rimmer prøvede at hævde sig ved at opfriske en af grev Moltkes meldingsmetoder. Når de kom, skulle den tjenstgørende gendarm melde sig. For mit vedkommende lød meldin-

gen: "Sergent nr.39 Andsager tjeneste på post 4 fra 8 til 12 melder sig til hr. vagtmesteren". Jeg havde dengang været ansat i statens tjeneste i syv år, så det skulle nok skabe agtelse og værdighed for sine foresatte, især når vedkommende lugtede af sprit. Efterhånden blev de herrer vagtmestre ked af denne modtagelse, idet adskillige lavede grin med dem, således meldte en kollega sig:

"Gendarm nr. 244 Jens Hansen Kristensen tjeneste på post fire fra 12 til 6, født i Lindknud sogn den 10.5.1895, ansat i grænsegendarmeriet 1.9.1919, ugift, melder sig til hr. vagtmesteren".

Kaptajn Ørsted-Petersen boede som før anført i Sønderborg. Han var ikke en døjt bedre. Alt dette førte med til, at forholdene blev forkludret fra begyndelsen. Stort bedre blev det ikke under kaptajn Madsen, han stræbte efter popularitet for at dække over sine svagheder, men solgte derved sig selv, så den for ham så attråværdige stilling som chef for korpsen gik hans næse forbi. Der hørte mere end balancekunst til for at begå sig. De, det var lettest at omgås, var vagtmester Våbensted i Snogbæk, en begavet og vidtskuende mand. Så var der overgendarm Hansen på Dybbøl, når han kunne få helligdagene fri, så var alt såre vel. Af det yngre personale var Skræp og Asmussen et par flinke og tjenstvillige mænd. De kørte motorpatrouille. Nå, jeg tog også altid hensyn til dem, når det tjenstligt var muligt.

Den 28.november 1951 havde jeg det uheld at styrte med cyklen på Dybbølbanke som følge af, at jeg kørte over en gren, der lå på cykelstien. Jeg blev i bevidstløs tilstand båret ind til overgendarm Nielsen, hvor jeg afhentedes af Falck, der førte mig til Statshospitalet i Sønderborg, hvor jeg fik en flænge i hovedet syet

sammen. Jeg lå der til henimod jul, da jeg kom hjem. Der hengik endnu et par måneder, før jeg genoptog min tjeneste, men led stadig af hovedpine. I december 1952 måtte jeg til undersøgelse på Sindssygehuset i Vedsted, hvor overlægen kom til det resultat, at jeg var blevet småtosset. Det takserede han til 8%. Jeg fik udbetalt 2300 kr i erstatning, men min periodiske hovedpine kunne de 2300 nu ikke erstatte.

Den 23.april 1956 fejrede jeg min 60 års fødselsdag med en fest i hjemmet, hvor vi havde samlet nogle af mine kolleger, gamle naboer fra Dybbølmark og forskellige andre, som vi gennem årene havde haft venskabelige forbindelser med. Men også denne private fest skulle der blandes malurt i. Medens jeg modtog en lykønskning fra det ældre personale, blev jeg lidt skuffet over, at det ikke var tilfældet fra det yngre personale, da jeg mente, vi virkede sammen i god forståelse. Men fra gendarm Scherning stod der om morgenen en stor buket røde roser ved min dør. Dagen efter erfarede jeg, at han havde anbefalet sine jævnaldrende at undlade at vise mig nogen opmærksomhed, da jeg ikke var det værd. Jeg overvejede at sende hans roser retur, men opgav og lod som intet. Men Kristensen omtalte de pæne roser til nogle af personalet. Derefter havde jeg den glæde, at samtlige unge henvendte sig til mig og afleverede en undskyldning over, at de havde ladet sig forlede af Scherning til ikke at ønske mig tillykke med fødselsdagen. Men fra den dag stoled ingen af afsnittets personale på ham.

Jeg havde ellers sat Scherning meget højt, men nu kom der kold luft. Denne udløstes ved, at han mødte til våbeneftersyn med en rusten pistol. Da gendarm Nielsen senere ankom, henvendte han sig til vagtmester Bück angående en motor-

cykel til patrouilletjeneste under afsnittet, da han godt kunne tænke sig at være ordonnans. Jeg bemærkede, at det kunne han blive ved Scherning. Denne udtalelse refererede Nielsen til denne, som ringede mig op og udtalte: "Nå, De siger, jeg skal have en ordonnans, vent til jeg træffer dig, dit lille dumme svin".

Jeg indberettede denne udtalelse, som Departementet prøvede at sylte, fordi Scherning var formand for Grænsegendarmforeningen. Gennem vagtmestergruppen gik en fornyet skrivelse til Departementet, der ikke turde afgøre sagen, men lod den gå til Finansministeriet, der lod Scherning tilgå en irrettesættelse med en tilføjelse om, at gentagelsestilfælde ville få alvorlige konsekvenser for ham.

Denne sag er den eneste, jeg i de 23 år som næstkommanderende og afsnitsleder har haft, bortset fra en indberetning om gendarm Harritsø, der gentagne gange sov under tjenesten. Han måtte stille ved Palle og fik en overhaling, men lovede bod og bedring. Så var den sag ude af verden, og vi var lige gode venner.

Den 1.august 1956 holdt jeg 40 års jubilæum, det fejrede vi på Antvorskov højskole.

I 1952 skete der for Grænsegendarmen den ændring, at det fik navneforandring til Toldgrænsekorpset. Samtidig skulle de blå uniformer afskaffes. Den 2.november 1953 blev pensioneret overvagtimester Henriksen begravet på Sønderborg kirkegård. Han blev båret til graven af gendarmen i de gamle blå uniformer, det var sidste gang, vi bar den. Vi var nu iklædt "Hippouniformer", disse sorte, som nu bæres af de fleste af statens tjenestemænd. er lidet pyntelige. For de fleste af vi ældre var det med vemod, vi tog afsked med vore blå unifomer. Nu hænger nogle af dem i vore klædeskabe til minde

om en svunden tid. Siden 1839 havde uniformen været båret ved Danmarks sydgrænse, først ved Ejderen til 1864, derefter ved Kongeåen til 5.maj 1920 og til 1.november 1953 ved Skelbækken og Flensborg fjord. Under skiftende former, under forskellige forhold, men altid blev uniformen holdt i ære. Den måtte ikke plettes. Vel var kadaverdisciplinen råddende, men korpset var jo militært organiseret. Vi vidste jo, hvad vi gik ind til, da vi ansøgte om ansættelse til en beskeden stilling. Men et særkende var, at gendarmeriets personale var respekteret og agtet af den befolkning, de levede iblandt. Jeg beundrer de gamle gendarmere. Med de små lønninger forstod de at få meget ud af lidet. Mange brave unge er gået ud fra gendarmhjem. Også gendarmere i min egen aldersklasse har forstået at administrere, således at de på deres gamle dage sidder lunt inden døre, og dog har de givet deres børn en uddannelse.

Da det militære tilsnit var borte, kom der en anden ånd ind i korpset. Samlingsmærket var borte, nu var det bukselommernes tid. Jo mere civil og dagdriveragtig en ung gendarm var i sin væremåde, des mere han demonstrerede mod sine foresatte, jo bedre kammerat var han. Og dog var ordet "kammerat" tom talemåde, der var intet mere, der bandt korpset sammen. Dog var der det tilbage idelig at rakke ned på de bestående forhold indenfor korpset, tidlig og sent søgte man at unødvendiggøre vagtmesterklassen. Endelig den 1.april 1958 lykkedes det.

Afsnittene blev ophævet, inspektionen inddraget. Så var alt såre vel. Men efterhånden som vagtmestrene afgik med pension, og det yngre personale skulle til at rykke op, var pladserne borte. De havde savet den gren af, de selv skulle sidde på.

Men nu så man det særsyn, at nu var der alt for få vagtmesterstillinger. Gang på gang måtte korpset på normeringsloven for at få oprykningsstillinger. Det var naturligt at tro, at da korpset fik en tolder til chef, og alt gik frit og frejdigt til, så måtte der være ro og tilfredshed indenfor rækkerne. Men det var langfra tilfældet. Misundelse og brødnid trivedes frodigt, og nu kommer resultatet af den evige uro. Fra 1.april 1968 ophæves korpset som et selvstændigt korps og underlægges Toldvæsenet. Så nu opnår man at høste den sæd, man har sået.

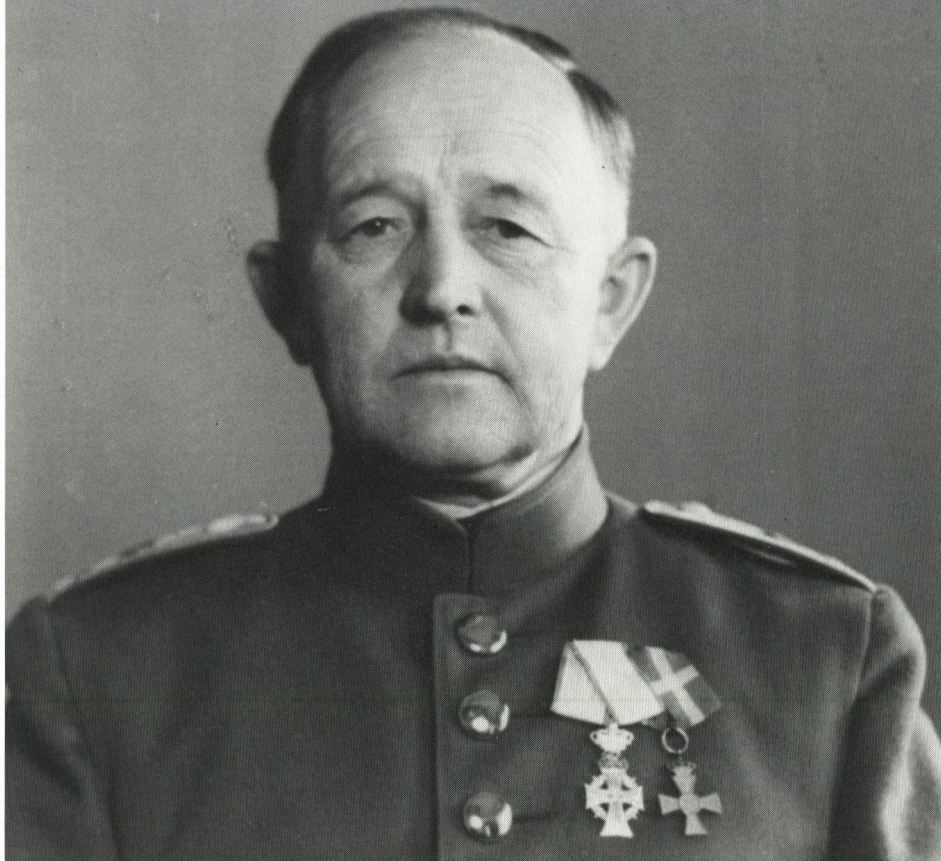
Den første august 1957 var vi flyttet ud af tjenesteboligen i Goethesgade og ind i en lejlighed i Frihedsalle 17.

Den 8.februar 1958 modtog jeg fra Departementet for Told og Forbrugsafgifter meddelelse om, at mit andragende om afsked fra Toldgrænsekorpset fra udgangen af april måned var bevilget med pension.

Den 7.marts modtog jeg fra Finansministeriet meddelelse om, at den mig tilkommende pension var beregnet til 10.767,60 kr, udbetaling månedlig 897,30 kr.

Så var løbet kørt. 41 3/4 år var hengået siden hin dag, da jeg fik den blå uniform udleveret i Kolding. Gode og dårlige minder dukker op i erindringen, når man prøver på at fremkalde dem for at fæstne dem til papiret. Og ser jeg tilbage på de mange år, som nu er kommet på afstand, er der kun grund til at sige "tak" for det, livet gav mig. Dumheder har jeg lavet, men aldrig af en ond vilje, men af ubetænksomhed. Nu hælder året i sin gang, både kalenderåret og mine leveår, hvor minderne lader som ingenting, men er dog et lønligt kildespring.

Sønderborg, den 7.december 1967
Lars Andsager

Overvagtimester L.P. Andsager (1893-1986)

Redaktionel efterskrift

Manuskriptet til de foreliggende erindringer er med stor velvilje stillet til rådighed af dr.techn. Hans Laurids Andsager. Initiativet til offentliggørelsen såvel som fremskaffelsen af samtlige illustrationer skyldes overtoldassistent Aage E. Hansen. Det redaktionelle arbejde har indskrænket sig til med let pen at tegnsætte og korrigere småting. Udeladt er passager fra publicerede beretninger om oberst Paludan-Müller og Frøslevlejren samt en række vers af mere indforstået karakter fremsagt ved festligheden i Sæd 5.marts 1949. Kommentarer turde i øvrigt være overflødige. Den gamle grænsegendarms beretning taler for sig selv. Bemærkes skal dog, at korpset oprettedes den 1. januar 1839, altså for præcis 150 år siden.

Inde i Bladet

<i>Lars Andsager</i> : 41 3/4 år i grænsegendarmeriets tjeneste	3
Redaktionel efterskrift	47

